

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διακυβέρνηση, Ανάπτυξη και Ασφάλεια στη Μεσόγειο»**

Διπλωματική εργασία

ΚΡΙΣΤΙΝΑ ΜΕΤΣΑΪ

Αριθμός Μητρώου: 4332020023

Θέμα Εργασίας

**Οικονομική Κρίση και Ιδέες. Η Περίπτωση της Διακυβέρνησης του
ΣΥΡΙΖΑ**

Επιβλέπων καθηγητής

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΗΣ

Μέλη Επιτροπής

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ

ΣΩΤΗΡΗΣ ΝΤΑΛΗΣ

ΡΟΔΟΣ, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2021

Η παρούσα εργασία είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας με αναφορές στην εκάστοτε πνευματική ιδιοκτησία που χρησιμοποιώ. Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναμαι να αντιμετωπίσω σε περίπτωση που η εργασία μου αποδειχθεί ότι αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, σύμφωνα με τον Κανονισμό του Ιδρύματος.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σκοπός της παρούσης εργασίας σχετικά, αναφέρεται η συλλογή, συζήτηση και ανάλυση δεδομένων σε βιβλιογραφικών δεδομένων και μέσω άρθρων, αναφορικά με την οικονομική κρίση και ιδέες, λαμβάνοντας ως παράδειγμα την περίπτωση διακυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ στην Ελλάδα την περίοδο 2015-2019 καθώς και την προετοιμασία για την διακυβέρνηση της χώρας από το 2012.

Επιχειρώντας μια σχετική ιστορική αναδρομή στη πορεία του πολιτικού κόμματος του ΣΥΡΙΖΑ στο πολιτικό σκηνικό της Ελλάδος από το 2012 και έπειτα, θα διακρίνει πως το να αποκαλεί κανείς τον ΣΥΡΙΖΑ ριζοσπαστικό κόμμα, δεν είναι λάθος ή τουλάχιστον αμφισβητήσιμο. Ο ΣΥΡΙΖΑ κέρδισε τις εκλογές του 2015, με το λιγότερο ριζοσπαστικό μανιφέστο του, το λεγόμενο Πρόγραμμα της Θεσσαλονίκης.

Στο εσωτερικό της χώρας ωστόσο, υποσχέθηκε να σπάσει τις πολιτικές λιτότητας με «σταδιακή αποκατάσταση μισθών και συντάξεων» και «ανοικοδόμησης του κοινωνικού κράτους». Η ανάπτυξη θα μπορούσε να προωθηθεί μέσω δημόσιων επενδύσεων, κινήτρων για μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις και ενεργειακών επιδοτήσεων στον κλάδο. Κατά τη δεύτερη θητεία του (Σεπτέμβριος 2015-2019), ο ΣΥΡΙΖΑ εγκατέλειψε σταδιακά τα ριζοσπαστικά στοιχεία του και τις ριζοσπαστικές πολιτικοοικονομικές λύσεις που υποστήριζε και υιοθέτησε πιο ρεαλιστικές θέσεις και πολιτικές.

Ωστόσο, λίγο πριν το τέλος της θητείας του το 2019, ο κύριος Τσίπρας τάχθηκε υπέρ της μετακίνησης του κόμματος σε μια νέα πολιτική κατεύθυνση μέσω μιας λεγόμενης «προοδευτικής συμμαχίας» (αλλά σε συνεργασία τόσο με προοδευτικούς όσο και με συντηρητικούς πολιτικούς), τασσόμενος με την κεντροαριστερά και υιοθετώντας συναινετική πολιτική και «πολιτικός ρεαλισμός». Μετά την εκλογική ήττα του ΣΥΡΙΖΑ το 2019, αυτά τα βήματα προς την «δεξιά πλευρά» του κόμματος, έγιναν πιο συγκεκριμένα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
Η Ευελιξία των Βασικών Αρχών του Νεοφιλελευθερισμού.....	6
Τα Κενά Μεταξύ της Νεοφιλελεύθερης Ρητορικής και της Πραγματικότητας.....	7
Η Ισχύς του Νεοφιλελεύθερου Λόγου στις Συζητήσεις της ΟΝΕ.....	8
Σκοπός της Εργασίας	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΡΙΖΑ	11
Ιστορική Αναδρομή στην Δημιουργία και Διαμόρφωση Ιδεολογίας του ΣΥΡΙΖΑ έως την Δημιουργία Κυβέρνησης το Έτος 2015	11
Πως το Κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ Καταλαμβάνει την Εξουσία της Χώρας το 2015	14
Τρόπος Διακυβέρνησης της Χώρας και Πολιτικές Ιδεολογίες του Κόμματος	17
Προβλήματα που Εμφανίζονται στην Δύσκολη Οικονομική Συγκυρία Διακυβέρνησης από τον ΣΥΡΙΖΑ Τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρώπη	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ	28
Το Πλαίσιο Ιδεών της ΟΝΕ για την Αντιμετώπιση της Οικονομικής Κρίσης	28
Το Πλαίσιο Ιδεών της Ε.Ε. για την Αντιμετώπιση της Οικονομικής Κρίσης.....	30
Το Πλαίσιο Ιδεών του ΣΥΡΙΖΑ για την Αντιμετώπιση της Οικονομικής Κρίσης και η Αντίθεσή του Σχετικά με την ΟΝΕ και την Ε.Ε. από το 2012 έως και το 2015	34
Κατάρτιση Μνημονίων Επί ΣΥΡΙΖΑ και Λόγοι Δημιουργίας τους	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΙΔΕΕΣ ΠΟΛΙΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	43
Πως Αντιμετώπιζαν οι Πολίτες το Τέλος Διακυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ το 2019	43
Παράγοντες που Επηρέασαν την Ιδεολογία των Πολιτών την Εν Λόγω Τετραετία	45
Η Πολιτική Θέση και Στάση του ΣΥΡΙΖΑ από το 2019 και έως Σήμερα	47
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	49
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	52

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένας από τους μεγαλύτερους γρίφους για επιστήμονες που επικρίνουν τις ενέργειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τη διάρκεια της κρίσης δημόσιου χρέους, ήταν γιατί οι «μη ορθές ιδέες» στην αντίδραση της Ε.Ε. στην κρίση, συνέχισαν να κυριαρχούν, τουλάχιστον στη συζήτηση, ακόμη και όταν οι παράγοντες της ΕΕ έχουν τροποποιήσει τις πρακτικές τους με τρόπους που δεν ταιριάζουν πάντα με αυτές τις ιδέες. Οι ορδοφιλελεύθερες ιδέες αναφέρουν την αξία της κουλτούρας σταθερότητας για την Ευρωζώνη, που προωθούνται από τη Γερμανία, συνεχίζουν να κυριαρχούν στη συζήτηση για την πολιτική της Ευρωζώνης (Howarth, Rommerskirchen 2013), παρόλο που οι ηγέτες των κρατών μελών στο Συμβούλιο άρχισαν να μιλούν για ανάγκη για ανάπτυξη το 2012 και στη συνέχεια για ευελιξία το 2014.

Επιπλέον, παρόλο που η λιτότητα, το *σύνθημα* από το 2010 έως το 2013, απορρίφθηκε από το διάλογο καθώς η Ευρωζώνη κινδύνευε με αποπληθωρισμό, οι νεοφιλελεύθερες οικονομικές ιδέες στις οποίες στηρίχτηκε, διατηρήθηκαν (Blyth 2013) με τη διαρθρωτική μεταρρύθμιση να γίνεται στη συνέχεια, ιδίως για τις χώρες που κινδυνεύουν να παραβιάσουν τους κανόνες της Ευρωζώνης.

Τέλος, παρά το γεγονός ότι ο διάλογος των υπερεθνικών παραγόντων της ΕΕ, όπως η ΕΚΤ και η Επιτροπή, επανέλαβε επανειλημμένα τις μακροχρόνιες (κακές) ιδέες, αυτοί οι παράγοντες επανεμήνευσαν σταδιακά τους κανόνες που διέπουν την Ευρωζώνη ως απάντηση σε προβλήματα αποτελεσματικότητας και απόδοσης της πολιτικής. Παρόλο που η ΕΚΤ υποστήριξε σταθερά ότι ήταν πιστή στην εντολή της, επανεμήνευσε ριζικά αυτή την εντολή καθώς από την άρνηση ότι θα μπορούσε ποτέ να είναι δανειστής έσχατης ανάγκης (LOLR) πλησίαζε ολοένα και περισσότερο μέσω ολοένα και πιο ανορθόδοξων πολιτικών, με αποκορύφωμα την ποσοτική χαλάρωση.

Και παρά το γεγονός ότι ο λόγος της Επιτροπής αφορούσε αποκλειστικά την αναγκαιότητα δημοσιονομικής εξυγίανσης και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων μεταξύ 2011 και 2014, παρείχε στα κράτη μέλη όλο και περισσότερες παρεκκλίσεις από τους κανόνες με την πάροδο του χρόνου (Schmidt 2015). Πώς εξηγούμε λοιπόν την ανθεκτικότητα των «κακών ιδεών» των παραγόντων της ΕΕ στην κρίση της Ευρωζώνης; Και το γεγονός ότι φαίνεται να υπάρχει μια αυξανόμενη αποσύνδεση μεταξύ του λόγου των φορέων της ΕΕ σχετικά με αυτές τις ιδέες και των πράξεων τους με την πάροδο του χρόνου; Γιατί, ειδικά υπό το φως της κρίσης του δημόσιου χρέους του ευρώ, δεν υπήρξε καμία σημαντική αλλαγή στις ιδέες, είτε πίσω στον

νεοκεϋνσιανισμό του μεταπολέμου, πέρα από τη φευγαλέα στιγμή το 2008-2009, είτε προς τα εμπρός σε κάτι νέο; Πώς εξηγούμε το γεγονός ότι ο νεοφιλελευθερισμός συνεχίζει να διαπερνά τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι σκέφτονται και μιλούν για το κράτος και την αγορά, ακόμα κι αν αυτό που κάνουν έχει αλλάξει σταδιακά με την πάροδο του χρόνου;

Η Ευελιξία των Βασικών Αρχών του Νεοφιλελευθερισμού

Η σχετική γραμμή ανάλυσης των οικονομικών δεδομένων, εξηγεί την *ανθεκτικότητα* του νεοφιλελευθερισμού με αναφορά στη γενικότητα των βασικών αρχών του - που επικεντρώνονται στις αγορές, τον ανταγωνισμό και την ατομική ευθύνη - που τον καθιστούν εξαιρετικά προσαρμόσιμο στις μεταβαλλόμενες συνθήκες και ανάγκες. Ενώ η γενικότητα του νεοφιλελευθερισμού καθιστά δύσκολο τον εντοπισμό, η ποικιλομορφία του επιτρέπει να απορροφά πολλές διαφορετικές, ακόμη και αντιφατικές ιδέες, την ίδια στιγμή που η μεταβλητότητά του ενισχύει την προσαρμοστικότητά του σε μεταβαλλόμενα και ακόμη και εχθρικά εδάφη, επιτρέποντας επίσης τη μεταμόρφωση και τον υβριδισμό.

Ο νεοφιλελευθερισμός συνεπάγεται την πίστη σε ανταγωνιστικές αγορές που ενισχύονται από το παγκόσμιο ελεύθερο εμπόριο και την κινητικότητα του κεφαλαίου, που υποστηρίζεται από ένα υπέρ της αγοράς, περιορισμένο κράτος που προωθεί την ευελιξία της αγοράς εργασίας και επιδιώκει να μειώσει την εξάρτηση από την πρόνοια, ενώ εμπορευματοποιεί την παροχή δημόσιων αγαθών. Το σύνθημα ενός τέτοιου νεοφιλελευθερισμού είναι η απελευθέρωση, η ιδιωτικοποίηση, η απορρύθμιση και η ανάθεση σε μη πλειοψηφικά ιδρύματα όπως οι «ανεξάρτητοι» ρυθμιστικοί φορείς και οι κεντρικές τράπεζες.

Οι μετρήσεις υπογραμμίζουν τη σημασία της ατομικής ευθύνης, την αξία του ανταγωνισμού και την κεντρική θέση της κατανομής της αγοράς. Η νεοφιλελεύθερη μάντρα παρουσιάζει το κράτος ως το διαχρονικό πρόβλημα, την αγορά ως τη λύση ακόμη και σήμερα, παρά το γεγονός ότι η οικονομική κρίση προκλήθηκε από τις τράπεζες και όχι από τις κυβερνήσεις (Hay 2004, Harvey 2005, Miroski and Plehwe 2009, Gamble 2009, Peck 2010, Schmidt and Thatcher 2013). Από τη δεκαετία του 1980, αυτή η βασική φιλοσοφία έχει μεταφραστεί σε δράση μέσω ενός ευρέος φάσματος νεοφιλελεύθερων πολιτικών και προγραμμάτων σε επίπεδο ΕΕ και σε εθνικό επίπεδο.

Τα Κενά Μεταξύ της Νεοφιλελεύθερης Ρητορικής και της Πραγματικότητας

Η δεύτερη γραμμή ανάλυσης της νεοφιλελεύθερης ανθεκτικότητας, υποδηλώνει ότι ο νεοφιλελευθερισμός συχνά λειτουργεί αποκλειστικά στη ρητορική, όχι στην πραγματικότητα της εφαρμογής. Αλλά αυτή η γραμμή ανάλυσης θέτει περαιτέρω ότι αντί να δυσφημεί τον νεοφιλελευθερισμό, η μη εφαρμογή μπορεί πραγματικά να τον ωφελήσει, καθώς μπορεί έτσι να παραμείνει ένα ιδανικό που δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί, και ως εκ τούτου μπορεί να επανέλθει επανειλημμένα σε συζητήσεις και πολιτικά προγράμματα.

Συγκεκριμένα, πολλές νεοφιλελεύθερες πολιτικές – όπως η περικοπή των δημόσιων δαπανών, η μεταρρύθμιση της ευημερίας και η μείωση της ρυθμιστικής προστασίας– είναι δύσκολο να εφαρμοστούν και εξαιρετικά αντιδημοφιλείς, πολιτικά. Αυτό εξηγεί γιατί οι υποσχέσεις για περικοπή του κράτους ως επί το πλείστον αποδείχθηκαν κούφιας, ιδίως καθώς η κρατική αναδιάρθρωση δεν οδήγησε σε μείωση του μεγέθους του. Η απορρύθμιση, αντί να απαλλαγεί από το κράτος, απλώς οδήγησε σε επαναρρύθμιση άλλου είδους (Vogel 1998). Αλλά αντί για αδυναμία, αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως δύναμη. Η προηγούμενη μη εφαρμογή επιτρέπει στους νεοφιλελεύθερους πολιτικούς να αποστασιοποιηθούν από τις πολιτικές των προκατόχων τους, είτε από το δικό τους κόμμα είτε από αυτές των αντιπάλων τους.

Τέλος, ο νεοφιλελευθερισμός μπορεί επίσης να βοηθήσει στην αλλαγή των όρων της συζήτησης, ας πούμε, από το «αν θα περικοπεί» στο «πόσο γρήγορα θα περικοπεί», όπως με τη μείωση του ελλείμματος στη ζώνη του ευρώ ή με την αναδιατύπωση των συντάξεων ή των πληρωμών κοινωνικής πρόνοιας ως «σπατάλης». επιβαρύνει και όχι τα κεκτημένα δικαιώματα των πολιτών. (Schmidt, Thatcher 2013).

Η κρίση της Ευρωζώνης παρέχει μια τέλεια απεικόνιση των χασμάτων μεταξύ της νεοφιλελεύθερης ρητορικής και της πραγματικότητας εφαρμογής. Στην αρχή της κρίσης, ορντοφιλελεύθερες και οι νεοφιλελεύθερες βασικές ιδέες κυριάρχησαν, καθώς τα κράτη μέλη στο Συμβούλιο -που ωθήθηκαν από τη Γερμανία- συμφώνησαν να χορηγήσουν προγράμματα διάσωσης και μηχανισμούς διάσωσης με αντάλλαγμα την ενίσχυση των ορντοφιλελεύθερων κανόνων και αριθμητικών στόχων του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, το οποίο είχε εδραιώσει το ίδιο τους κανόνες που ορίζονται στη Συνθήκη του Μάαστριχτ για τα χαμηλά ελλείμματα, το χρέος και τον πληθωρισμό.

Τα νομοθετικά πακέτα (το «Six-Pack» και το «Two-Pack») και οι διακυβερνητικές συμφωνίες (π.χ. το «Δημοσιονομικό Σύμφωνο») ψηφίστηκαν διαδοχικά. Ως αποτέλεσμα, η ΕΕ κατέληξε σε ένα σύστημα διακυβέρνησης της Ευρωζώνης βασισμένο στο «να διέπεται από τους κανόνες και να κυβερνά με τους αριθμούς». Αλλά καθώς η κρίση εξελίχθηκε από το 2010 έως το 2014, και καθώς οι φορείς της ΕΕ δοκιμάζονταν από τις συνεχιζόμενες κακές οικονομικές επιδόσεις και την ανάπτυξη πολιτική αστάθεια, άρχισαν σιγά-σιγά να επανερμηνεύουν τους κανόνες και να βαθμονομούν εκ νέου τους αριθμούς «μυστικά», χωρίς δηλαδή να το παραδέχονται στον επικοινωνιακό τους λόγο προς το κοινό. Αντίθετα, συνέχισαν κυρίως να επιμένουν ότι τηρούσαν τους κανόνες ακόμη και όταν τους άλλαζαν σταδιακά (Schmidt 2015).

Η Ισχύς του Νεοφιλελεύθερου Λόγου στις Συζητήσεις της ΟΝΕ

Η τρίτη γραμμή ανάλυσης επισημαίνει το γεγονός ότι οι νεοφιλελεύθερες ιδέες ήταν γενικά πιο επιτυχημένες στις συζητήσεις πολιτικής και στον πολιτικό λόγο, κερδίζοντας στη «μάχη των ιδεών» ενάντια στις πιο αδύναμες εναλλακτικές λύσεις. Αυτό μπορεί να προκύψει από το περιεχόμενο των ίδιων των ιδεών, το οποίο μας στέλνει πίσω στην πρώτη γραμμή ανάλυσης, αλλά έχει επίσης να κάνει πολύ με το πώς οι πολιτικοί επιχειρηματίες χρησιμοποιούν αυτές τις ιδέες για να πλαισιώσουν τα προβλήματα της ημέρας και πώς επικοινωνούν αυτές τις ιδέες. Εναλλακτικά, μπορεί να έχει να κάνει περισσότερο με την αδυναμία των εναλλακτικών ιδεών παρά με τη δύναμη των νεοφιλελεύθερων ιδεών καθαυτών.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, η δύναμη του νεοφιλελευθερισμού μπορεί να προέρχεται από τη φαινομενικά κοινή λογική φύση των νεοφιλελεύθερων επιχειρημάτων. Για παράδειγμα, οι εκκλήσεις στην «αρετή» των υγιών οικονομικών που χρησιμοποιούν τη μεταφορά της οικονομίας των νοικοκυριών μπορεί να έχουν καλύτερη απήχηση στους απλούς πολίτες από την κενσϊανή αντιδιασθητική πρόταση να ξοδεύουμε περισσότερα σε μια εποχή υψηλών ελλειμμάτων και χρεών. Η Μέρκελ είχε επανειλημμένα κερδίσει την υποστήριξη από τους ψηφοφόρους της που κατανοούν ότι η ανάγκη εξισορρόπησης του προϋπολογισμού των νοικοκυριών είναι η ίδια για τον κρατικό προϋπολογισμό.

Λειτουργήσε όχι μόνο λόγω του περιεχομένου της κοινής λογικής αλλά και επειδή μπορεί να ειπωθεί σε τριάντα δευτερόλεπτο ήχο, σε αντίθεση με το πόσο χρόνο

θα χρειαζόταν για να εξηγηθούν οι νεοκεϋνσιανές αρχές. Αυτό μπορεί επίσης να βοηθήσει στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι νεοφιλελεύθεροι μπόρεσαν να χαρακτηρίσουν με επιτυχία τη σύντομη νεοκεϋνσιανή «στιγμή» το 2008/2009 ως «αποτυχία», παρά το γεγονός ότι χωρίς αυτήν η ύφεση θα ήταν βαθύτερη και η κύρια αδυναμία ήταν πολύ μικρό ερέθισμα (Krugman 2012, Stiglitz 2010). Αντίθετα, ποτέ δεν παραδέχτηκαν την αποτυχία για την πολύ πιο μακροχρόνια νεοφιλελεύθερη «στιγμή» της Ευρωζώνης, παρά το γεγονός ότι είχε μια πολύ πιο αργή ανάκαμψη από τις ΗΠΑ, οι οποίες είχαν μια πιο μακροχρόνια νεοκεϋνσιανή στιγμή ενώ συμμετείχαν σε ποσοτική χαλάρωση από το 2008.

Οι επίσημες και άτυπες αρμοδιότητες της ΕΚΤ έχουν επεκταθεί, από την ευθύνη για τη σταθεροποίηση της οικονομίας της ευρωζώνης μέσω ενέσεων ρευστότητας έως τη διάσωση των κρατών μελών του ευρώ και των τραπεζικών τους συστημάτων. Μπορεί να είναι μόνο θέμα χρόνου η ηγεσία του Συμβουλίου να αποτελείται από μια πλειοψηφία κεντροαριστερών ηγετών (ή λαϊκιστών) στη θέση της κεντροδεξιάς που κυριαρχούσε στο αποκορύφωμα των πολιτικών λιτότητας, ανοίγοντας το δρόμο σε ακόμη πιο ευέλικτες ερμηνείες του οι κανόνες.

Τέλος, πολλοί αναρωτώνται τι θα μπορούσαν να προτείνουν αυτές οι γραμμές ανάλυσης σχετικά με τη δυναμική της αλλαγής ή της συνέχειας με την πάροδο του χρόνου; Αντί να παραμείνουν περιορισμένοι από θεσμικές εξαρτήσεις, δεσμευμένοι από ορθολογιστικές λογικές ή ακόμα και «παγιδευμένοι» από τις προηγούμενες δηλώσεις τους, οι θεσμικοί παράγοντες της ΕΕ έχουν εμπλακεί ανεπίσημα και ρεαλιστικά σε συνεχιζόμενες διαδικασίες ιδεολογικής καινοτομίας και λόγου νομιμοποίησης, όπως σιγά σιγά γινόταν παρερμηνεύοντας τους κανόνες χωρίς να το παραδεχόμαστε. Ένας τέτοιος προσεκτικός αυξανόμενος ρυθμός διασφαλίζει ότι είναι απίθανο να δούμε οποιαδήποτε ριζική αλλαγή στις πολιτικές - πόσο μάλλον μια αλλαγή παραδείγματος με την έννοια του Kuhnian.

Αλλά, σε μια θετική αντίληψη για το μέλλον, αυτό δεν αποκλείει τη σταδιακή επανερμηνεία των κανόνων και τον επανυπολογισμό των αριθμών μεσοπρόθεσμα. Εάν αυτό ήταν το αποτέλεσμα, τότε η κρίση του ευρώ θα είχε κάνει ό,τι είχαν διαφημιστεί να κάνουν οι προηγούμενες κρίσεις, μετά από μια αρχική περίοδο καθυστερημένων ή αποτυχημένων απαντήσεων, η ΕΕ μπλέκει σε ένα πιο θετικό σύνολο αποτελεσμάτων ενώ εμβαθύνει τη δική της ολοκλήρωση.

Εάν συνέβαινε αυτό, τριάντα χρόνια από τότε, κοιτάζοντας πίσω, οι μελετητές θα μπορούσαν κάλλιστα να τοποθετήσουν την αρχή του νέου πολιτικού οικονομικού

παραδείγματος της «επεκτατικής σταθερότητας» στην τρέχουσα στιγμή της επαυξητικής επανερμηνείας των κανόνων. Ωστόσο, για να ξεπεράσουμε πλήρως τις «κακές ιδέες» από τις «καλές ιδέες», οι θεσμικοί παράγοντες της ΕΕ κάποια στιγμή δεν χρειάζεται απλώς να αναγνωρίσουν τις άτυπες εκ νέου ερμηνείες των κανόνων αλλά και να τους νομιμοποιήσουν ώστε να τους επισημοποιήσουν σε νέους κανόνες που βασίζονται σε νέες πρακτικές. Όλα αυτά με τη σειρά τους θα απαιτούσαν ηγεσία από τους θεσμικούς παράγοντες της ΕΕ και όραμα. Και επί του παρόντος, τουλάχιστον, αυτά παραμένουν σε έλλειψη.

Σκοπός της Εργασίας

Σκοπός της παρούσης εργασίας σχετικά, αναφέρεται η συλλογή, συζήτηση και ανάλυση δεδομένων σε βιβλιογραφικών δεδομένων και μέσω άρθρων, αναφορικά με την οικονομική κρίση και ιδέες, λαμβάνοντας ως παράδειγμα την περίπτωση διακυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ στην Ελλάδα την περίοδο 2015-2019 καθώς και την προετοιμασία για την διακυβέρνηση της χώρας από το 2012.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΡΙΖΑ

Ιστορική Αναδρομή στην Δημιουργία και Διαμόρφωση Ιδεολογίας του ΣΥΡΙΖΑ έως την Δημιουργία Κυβέρνησης το Έτος 2015

Επιχειρώντας μια σχετική ιστορική αναδρομή στη πορεία του πολιτικού κόμματος του ΣΥΡΙΖΑ στο πολιτικό σκηνικό της Ελλάδος από το 2012 και έπειτα, θα διακρίνει πως το να αποκαλεί κανείς τον ΣΥΡΙΖΑ ριζοσπαστικό κόμμα, δεν είναι λάθος ή τουλάχιστον αμφισβητήσιμο. Ο ΣΥΡΙΖΑ ως πολιτικό κόμμα, αναφέρεται στην πλήρη ονομασία Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς, που μεταφράζεται ως Συνασπισμός της Ριζοσπαστικής Αριστεράς. Ως εκλογική συμμαχία που αποτελείται από διάφορες πολιτικές ομάδες, ο ΣΥΡΙΖΑ ιδρύθηκε ως ενιαίο κόμμα κατά το ιδρυτικό του συνέδριο τον Ιούλιο του έτους 2013. Δίπλα σε μια μεγάλη Κεντρική Επιτροπή, οι εκπρόσωποι του συνεδρίου εξέλεξαν τον Αλέξη Τσίπρα για να ηγηθεί του κόμματος ως Πρόεδρος του κόμματος (ΣΥΡΙΖΑ 2015β). Στο κυβερνητικό του πρόγραμμα για τις εκλογές τον Σεπτέμβριο του 2015, το κόμμα αυτοχαρακτηρίστηκε επίσης ως ριζοσπαστικό αριστερό κόμμα (Chatzistavrou, 2016).

Στο συνέδριο αυτό επίσης, το νεοσύστατο τότε κόμμα δήλωσε ότι είναι κόμμα της δημοκρατικής και ριζοσπαστικής Αριστεράς, που έχει τις ρίζες του σε μια σχετική ανεξαρτησία, αντιφασιστικούς, δημοκρατικούς και εργατικούς αγώνες στην Ελλάδα, όπου επίσης περιλαμβάνει πολλά διαφορετικά ιδεολογικά ρεύματα και αριστερές κουλτούρες (ΣΥΡΙΖΑ, 2015β). Οι πολιτικές αξίες του εργατικού κινήματος προορίζονταν να συντεθούν με τις αξίες των οικολόγων, φεμινιστών και μελών άλλων «νέων κοινωνικών κινημάτων» (ΣΥΡΙΖΑ, 2015β). Για το λόγο αυτό, το λογότυπο του ΣΥΡΙΖΑ φέρεται να αποτελείται από τρεις σημαίες σε διαφορετικά χρώματα, το κόκκινο, πράσινο και μωβ (ΣΥΡΙΖΑ 2015β).

Το πολιτικό κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ όλα τα προηγούμενα χρόνια από την ημέρα σύστασής του έως σήμερα, υποστηρίζει τη διανομή του πλούτου με κοινωνικά δίκαιο τρόπο για την αύξηση των κοινωνικών δαπανών για την παροχή καλύτερων συνθηκών διαβίωσης. Επιπλέον, το πολιτικό κόμμα υποστηρίζει ένα δημόσιο και δωρεάν σύστημα υγειονομικής περίθαλψης για όλους τους κατοίκους, ανεξάρτητα από το αν είναι Έλληνες ή ξένοι.

Το πολιτικό κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ επιθυμεί να προωθήσει την ισότητα και στο εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο θα πρέπει να είναι δημόσιο, δωρεάν για όλους τους κατοίκους και σε κάθε επίπεδο και να βασίζεται στην ισότιμη συμμετοχή εκπαιδευτικών και μαθητών. Επιπλέον, ο ΣΥΡΙΖΑ επιθυμεί να κάνει το βήμα προς μια ολοκληρωμένη ζωή και αυτοπραγμάτωση πιο διαθέσιμο για όλους, εξασφαλίζοντας πρόσβαση στον πολιτισμό τον οποίο περιγράφει ως «δημόσιο αγαθό και βασικό παράγοντα ανάπτυξης και δημιουργίας» (ΣΥΡΙΖΑ 2013).

Ο ΣΥΡΙΖΑ αναφέρει στην ιδεολογία του πως επιθυμεί πάντα να εξασφαλίσει πρόσβαση σε πολιτιστικά αγαθά για όλους, με ιδιαίτερη έμφαση στην καταπολέμηση της «πολιτιστικής φτώχειας» και στον αποκλεισμό φτωχών και περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων από τη δημιουργία και την απόλαυση πολιτιστικών προϊόντων (ΣΥΡΙΖΑ, 2013).

Καθώς οι σοσιαλιστές στο παρελθόν δεν περιορίστηκαν μόνο στην οικονομική ισότητα, απαιτώντας επίσης πολιτική ισότητα, νομική ισότητα πολιτικών δικαιωμάτων και κοινωνική ισότητα (Vincent, 2005), αυτό συναντάται και στις θέσεις του ΣΥΡΙΖΑ. Η προώθηση της δωρεάν και δημόσιας εκπαίδευσης και υγείας για όλους, είναι παραδείγματα κοινωνικής ισότητας. Αλλά τα ατομικά δικαιώματα και οι δημοκρατικές ελευθερίες είναι επίσης σημαντικά για το κόμμα, αφού αναφέρουν ως βασικό σκοπό τα εξής:

- ✓ Να προστατεύσουν και να εμβαθύνουν στα ατομικά δικαιώματα και τις δημοκρατικές ελευθερίες των πολιτών τους, δίνοντας παράλληλα τέλος στο παλιό πολιτικό σύστημα που βασιζόταν στη βία και την καταστολή.
- ✓ Να προωθήσει – στην πράξη – ένα φιλόδοξο πρόγραμμα προώθησης της ισότητας με σύνθημα: «Όλοι διαφορετικοί – όλοι ίσοι». (ΣΥΡΙΖΑ, 2015α)

Ο ΣΥΡΙΖΑ πιστεύει επίσης, όπως αναφέρει, ακράδαντα στην ισότητα των φύλων και δεσμεύεται στα αιτήματα των γυναικών που, όπως υποστηρίζει το κόμμα, πλήττονται πιο σοβαρά από τις μνημονιακές πολιτικές. Ο ΣΥΡΙΖΑ δεσμεύεται να ευαισθητοποιήσει για τη βία κατά των γυναικών και να στηρίξει καταφύγια για γυναίκες που υποφέρουν από ενδοοικογενειακή βία. Ως προς αυτό, ο ΣΥΡΙΖΑ ξεκάθαρα δείχνει φεμινιστικές επιπτώσεις στην ιδεολογία της που είναι εγγενής στη Νέα Αριστερά και τη σοσιαλδημοκρατία (Heywood, 2007). Το κόμμα παραδέχεται ότι οι ιδέες και οι θέσεις του εμπνέονται από τον φεμινισμό μαζί με τη ριζοσπαστική οικολογία (ΣΥΡΙΖΑ, 2013).

Είναι επίσης σημαντικό να σημειωθεί ότι ο ΣΥΡΙΖΑ αναγνωρίζει τα δικαιώματα των σεξουαλικών μειονοτήτων και υπόσχεται να καταπολεμήσει τις διακρίσεις – μια άποψη που είναι επίσης κοινή μεταξύ της Νέας Αριστεράς και των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων ως εξής:

✓ Καταπολεμούν τη ρατσιστική και ομοφοβική βία, όλες τις διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκείας, χρώματος δέρματος, αναπηρίας, ηλικίας, σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου. Σε αυτό το πλαίσιο, υποστηρίζουν πλήρως το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση, όσον αφορά τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την επιλογή φύλου, τον ομοφυλοφιλικό πολιτικό γάμο με πλήρη και ίσα δικαιώματα και την αναγνώριση της ταυτότητας φύλου. (ΣΥΡΙΖΑ, 2013)

✓ Όσον αφορά την προώθηση της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ισότητας, είναι ασφαλές να σημειωθεί ότι η στάση του ΣΥΡΙΖΑ έχει τις ρίζες της στη σοσιαλιστική πολιτική παράδοση. Η δημόσια και δωρεάν υγειονομική περίθαλψη και εκπαίδευση ή η παροχή του βασικού ελάχιστου εισοδήματος σε κάθε κάτοικο είναι σύμφυτη τόσο του σοσιαλισμού όσο και της σοσιαλδημοκρατίας.

Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί πως ήδη από τον Ιούνιο του έτους 2013, αφότου το πολιτικό κόμμα ΔΗΜΑΡ (Δημοκρατική Αριστερά) αποφάσισε να αποχωρήσει από τον τότε κυβερνητικό συνασπισμό της Ελλάδος, σε ένδειξη διαμαρτυρίας για την απόφαση της κυβέρνησης να τερματίσει την λειτουργία στη δημόσια τηλεόραση και ραδιοφωνικό σταθμό (ΕΡΤ), ο ΣΥΡΙΖΑ ισχυρίστηκε ότι ο κύριος στόχος του ως κόμμα, ήταν η *πτώση* της κυβέρνησης και προκήρυξη γενικών εκλογών το έτος 2015.

Η απαίτηση αυτή βασίστηκε στο επιχείρημα του ΣΥΡΙΖΑ για τον τερματισμό της «ελληνικής τραγωδίας» (ΣΥΡΙΖΑ 2015β), που σήμαινε συνολικό ποσοστό ανεργίας 30% και 60% στους νέους, εκτεταμένη φτώχεια, υπερχρέωση των νοικοκυριών, *κλείσιμο* πολλών μικρών καταστημάτων και επιχειρήσεις και μια γενική οικονομική ύφεση. Ο ΣΥΡΙΖΑ επέμεινε σθεναρά στη θέση του για κατάργηση των μνημονίων και ζήτησε επαναδιαπραγμάτευση του χρέους της χώρας. Ταυτόχρονα, το κόμμα ήθελε να προωθήσει ένα πρόγραμμα *ανοικοδόμησης* της χώρας οικονομικά και κοινωνικά, με στόχο την ανάπτυξη με επίκεντρο τον άνθρωπο και το σεβασμό στη φύση (ΣΥΡΙΖΑ, 2015β).

Ως εκ τούτου, οι πρόωρες εκλογές που προκηρύχθηκαν μετά την αποτυχία του ελληνικού κοινοβουλίου να εκλέξει τον νέο πρόεδρο της χώρας, διεξήχθησαν στις 25 Ιανουαρίου του έτους 2015. Οι εκλογές κατέληξαν σε συντριπτική νίκη του πολιτικού

κόμματος του ΣΥΡΙΖΑ. Το κόμμα κέρδισε το 36% της λαϊκής ψήφου, το οποίο μετατράπηκε σε 149 κοινοβουλευτικές έδρες, μόλις δύο έδρες λιγότερο από την απόλυτη πλειοψηφία. Μετά τον θρίαμβο του ΣΥΡΙΖΑ στις κάλπες, ο Πρόεδρός του, Αλέξης Τσίπρας έλαβε την εντολή σχηματισμού νέας κυβέρνησης. Δεδομένου ότι το κόμμα δεν είχε πλειοψηφία από μόνο του, δημιουργήθηκε κυβέρνηση συνεργασίας με το Κόμμα των Ανεξάρτητων Ελλήνων (ΣΥΡΙΖΑ 2015β).

Ωστόσο, μια σειρά από γεγονότα, κυρίως οι *σκληρές* διαπραγματεύσεις για μια νέα συμφωνία με τους πιστωτές της Ελλάδας, η αποδοχή από την κυβέρνηση των αυξήσεων φόρων και των περικοπών δαπανών που περιλαμβάνονται στο νέο πρόγραμμα διάσωσης και η επακόλουθη εξέγερση ορισμένων μελών του ΣΥΡΙΖΑ κατά των μέτρων, οδήγησαν στην παραίτηση του Τσίπρα ως πρωθυπουργού τον Αύγουστο του 2015. Στη συνέχεια διεξήχθησαν νέες γενικές εκλογές στις 20 Σεπτεμβρίου 2015 (Εφημερίδα Καθημερινή, 2015). Παρά τα προβλήματα στις τάξεις του, ο ΣΥΡΙΖΑ κατέληξε και πάλι πρώτο κόμμα, κερδίζοντας πάνω από 35% των ψήφων και 145 έδρες στο κοινοβούλιο και ως εκ τούτου, συνεχίστηκε ο κυβερνητικός συνασπισμός με τους Ανεξάρτητους Έλληνες (The Economist, 2016).

Πως το Κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ Καταλαμβάνει την Εξουσία της Χώρας το 2015

Ως πολιτικό κόμμα, ο ΣΥΡΙΖΑ ήταν μια εκλογική και πολιτική συμμαχία μεταξύ του δημοκρατικού σοσιαλιστικού, πρώην ευρωκομμουνιστικού κόμματος του Συνασπισμού και ενός πλήθους άλλων δευτερευόντων κομμάτων, ομάδων και προσωπικοτήτων της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς, που διεκδίκησαν εκλογές στην Ελλάδα μεταξύ Μαρτίου 2004 και Μαΐου 2012.

Μετά τις εθνικές εκλογές του Μαΐου 2012, ο ΣΥΡΙΖΑ μετατράπηκε σε ενιαίο πολιτικό κόμμα. Σε όλη τη διάρκεια ζωής του συνασπισμού ΣΥΡΙΖΑ παρέμεινε το μεγαλύτερο και σημαντικότερο συστατικό του (Τσακατικά & Ελευθερίου, 2013). Η προέλευση του ΣΥΡΙΖΑ βρίσκεται στο 2001, όταν οι ηγέτες των αρχικών συνιστωσών του συνασπισμού ανακοίνωσαν τη δημιουργία ενός «Χώρου Διαλόγου και Κοινής Δράσης της Αριστεράς» (SDCAL) με στόχο την παροχή του πολιτικού εδάφους για την ενοποίηση της ελληνικής αριστεράς και οργανωτική πλατφόρμα για τη συμμετοχή της στο Παγκόσμιο Κίνημα Δικαιοσύνης (GJM) των αρχών του 21ου αιώνα (ΣΥΝ, 2001).

Εμπνευσμένο από την έναρξη του Κινήματος για την Παγκόσμια Δικαιοσύνη, στο πλαίσιο της προσπάθειας για επανένωση της Αριστεράς που αντιπροσώπευε ο συνασπισμός του ΣΥΡΙΖΑ και με ιδιαίτερη προσοχή στην εμπειρία της συμμετοχής του Γαλλικού Κομμουνιστικού Κόμματος τόσο στον Mitterand (1981-1984) όσο και στον Jospin (1997 -2002) κεντροαριστερές κυβερνήσεις συνασπισμού που αξιολογήθηκαν ως καθοριστικές για την εκλογική πτώση του PCF, η ηγεσία του Συνασπισμού είχε πειστεί ότι για την ελληνική ριζοσπαστική αριστερά.

Ο ΣΥΡΙΖΑ απηύθυνε έκκληση σε ένα τμήμα νέων αστικών ψηφοφόρων στρατηγικά (Μπαλάφας 2012) αλλά και επιλέγοντας τον Αλέξη Τσίπρα, έναν 34χρονο πρώην αρχηγό της Νεολαίας Συνασπισμού. Η στρατηγική διαμαρτυρίας του ΣΥΡΙΖΑ ήταν εμφανής στην επιλεγμένη προσέγγισή του απέναντι στις κοινωνικές κινητοποιήσεις, η οποία αφορούσε:

«βασική επιλογή να είναι παρών σε όλες τις δραστηριότητες του κοινωνικού κινήματος...είναι ένα κίνημα-κόμμα που συμμετέχει πάντα σε ό,τι συμβαίνει στο έδαφος και προσπαθεί να το φέρει στο πολιτικό επίπεδο χωρίς να αναλαμβάνει τα κοινωνικά κινήματα».

Στο επίπεδο του δημόσιου λόγου, η στρατηγική διαμαρτυρίας του ΣΥΡΙΖΑ διατυπώθηκε μέσω μιας καυστικής κριτικής στον διεθνή καπιταλισμό, υιοθετώντας μια εκδοχή ήπιου ευρωσκεπτικισμού και απορρίπτοντας σθεναρά κάθε μελλοντικό κυβερνητικό συνασπισμό με το ΠΑΣΟΚ ως μικρότερο εταίρο (Τσακατικά, 2009). Ενώ και οι δύο στρατηγικές «ιδιοκτησίας ζητημάτων» και «διαμαρτυρίας» βοήθησαν τον ΣΥΡΙΖΑ να εδραιώσει το εκλογικό του μερίδιο και τη μέτρια αλλά σταθερή κοινοβουλευτική του εκπροσώπηση και να ανανεώσει το δυναμικό του, κανένας από τους δύο δεν είχε καταβάλει επιπλέον εκλογικά μερίσματα. Οι επιδόσεις του κόμματος στις εθνικές εκλογές του 2009, τις οποίες κέρδισε το ΠΑΣΟΚ με συντριπτική διαφορά, ήταν ελαφρώς χαμηλότερες σε σύγκριση με τις προηγούμενες εκλογές του 2007.

Η περίοδος μεταξύ Ιουνίου 2011 και Ιουνίου 2012, χαρακτηρίστηκε από πολύ υψηλά επίπεδα κοινωνικής κινητοποίησης και εκλογικής αστάθειας (Rudig & Karyotis 2014). Κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου, ο ΣΥΡΙΖΑ εγκατέλειψε τη στρατηγική του «ιδιοκτησίας ζητημάτων» που είχε στόχο μια εξειδικευμένη νεανική περιφέρεια και επικέντρωσε εκ νέου τη στρατηγική διαμαρτυρίας του, με στόχο να κινητοποιήσει τη δυσαρέσκεια των εκτεταμένων κοινωνικών στρωμάτων που επηρεάζονταν αρνητικά από τα μέτρα λιτότητας που συνδέονται με το Μνημόνιο Συνεννόησης (Κατσαμπέκης, 2015).

Η συνέχεια με τη στρατηγική διαμαρτυρίας του ΣΥΡΙΖΑ πριν από το 2010, ήταν εμφανής στην άρνησή του να ενεργήσει ως κυβερνητικός εταίρος στα κόμματα που κυβερνούσαν τη χώρα πριν από την κρίση, στην «ήπια» ευρωσκεπτικιστική του θέση και κυρίως στα είδη κινητοποίησης που συνέχιζε να προβάλλει την υποστήριξή του σε απεργίες, διαδηλώσεις στους δρόμους και εξωκοινοβουλευτική συνεργασία με κινήματα διαμαρτυρίας (Τσακατικά & Ελευθερίου 2013). Τα μέλη του ΣΥΡΙΖΑ συμμετείχαν ολόψυχα στις απεργίες, τις διαμαρτυρίες κατά της λιτότητας και τα κοινωνικά κινήματα που προέκυψαν από την κρίση, ιδιαίτερα το μαζικό κίνημα των «πλατειών» ή των Αγανακτισμένοι της Πλατείας Συντάγματος τον Ιούνιο του 2011, που αφορούσε καθημερινά την αντικυβερνητική διαμαρτυρίες κατά της λιτότητας και υπέρ των αμεσοδημοκρατικών πρακτικών (Σωτηρακόπουλος & Σωτηρόπουλος, 2013).

Το ίδιο το κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ ενήργησε ως πολιτικός εκπρόσωπος και συνήγορος του κινήματος των Αγανακτισμένων στη Βουλή και στα ΜΜΕ (Τσακατικά & Ελευθερίου 2013). Μέσω της συμμετοχής των αγωνιστών του στο κίνημα των Αγανακτισμένων ο ΣΥΡΙΖΑ διεύρυνε και την κοινωνική του εμβέλεια.

Επιπλέον, η υποστήριξη του ΣΥΡΙΖΑ στα δίκτυα αλληλεγγύης και τις πρωτοβουλίες που αναπτύχθηκαν σε τοπικό επίπεδο και συμμετείχαν πολλά μέλη του ΣΥΡΙΖΑ, ιδιαίτερα μεταξύ 2010 και 2012 μέσω της χρηματοδοτούμενης από τους βουλευτές ΜΚΟ, «Solidarity 4 All» ήταν μια άλλη πτυχή της υποστήριξης του κόμματος για εξωκοινοβουλευτική κινητοποίηση. Η Αλληλεγγύη για Όλους λειτουργεί ως κόμβος για τη χαρτογράφηση, τη δικτύωση και την υποστήριξη πρωτοβουλιών αλληλεγγύης σε όλη τη χώρα που σχετίζονται με τη διανομή τροφίμων, την παροχή υπηρεσιών υγείας και δημόσιας εκπαίδευσης ή τη διαχείριση συλλογικοτήτων απασχόλησης, κατελιμμένων πάρκων και άλλων δημόσιων χώρων (Βαΐου & Καλαντίδης, 2016).

Σύμφωνα με τη βασική στρατηγική του ΣΥΡΙΖΑ, μετά τις εκλογές του 2012, τα επίπεδα της αυθόρμητης κοινωνικής κινητοποίησης μειώθηκαν. Αυτό μπορεί να αποδοθεί σε «λογική αντιπροσωπείας εκ μέρους των οπαδών του ΣΥΡΙΖΑ» που τώρα έβλεπαν την πιθανότητα ο ΣΥΡΙΖΑ να είναι η επόμενη κυβέρνηση και να αντιμετωπίζει τις διεκδικήσεις των κοινωνικών κινήματων από θέση εξουσίας. Ωστόσο, στο βαθμό που έλαβε χώρα η λαϊκή διαμαρτυρία, μέχρι τις παραμονές των εθνικών εκλογών του Σεπτεμβρίου 2015, ο ΣΥΡΙΖΑ συνέχιζε να υποστηρίζει και να εκφράζει τους ισχυρισμούς των κοινωνικών κινήματων στον πολιτικό διάλογο.

Για παράδειγμα, οι διαδηλώσεις έξω από την εθνική ραδιοτηλεόραση (ΕΡΤ) που έκλεισαν σχεδόν εν μία νυκτί με εντολή του πρωθυπουργού Αντώνη Σαμαρά τον Ιούνιο του 2013, ήταν ένα βασικό παράδειγμα διαμαρτυρίας ενάντια στην αυταρχική τάση που είχαν πάρει οι κυβερνητικές «ελίτ» σύμφωνα με τον ΣΥΡΙΖΑ. Σε αυτές παρευρέθηκε ο ίδιος ο Αλέξης Τσίπρας ως αρχηγός της αντιπολίτευσης. Ομοίως, το 2014 ο ΣΥΡΙΖΑ υποστήριξε τοπικές περιβαλλοντικές διαμαρτυρίες στην περιοχή της Χαλκιδικής της Βόρειας Ελλάδας κατά της κυβερνητικής απόφασης να επιτρέψει την εξόρυξη από την канаδική εταιρεία εξόρυξης χρυσού *Eldorado Gold* (Παναγιωτάκης, 2015).

Ωστόσο, ο Αύγουστος του 2015 σηματοδότησε μια καμπή στη στρατηγική διαμαρτυρίας του ΣΥΡΙΖΑ από την άποψη της προσέγγισής του στην κοινωνική κινητοποίηση. Έγινε πολύ πιο δύσκολο για το κόμμα να διατηρήσει το προφίλ του ως προνομιούχος συνομιλητής και εκφωνητής των αξιώσεων κοινωνικών κινημάτων κατά της λιτότητας, όταν η ηγεσία του είναι στην κυβέρνηση, εφαρμόζοντας αντιλαϊκά μέτρα λιτότητας που συνδέονται με το Τρίτο Μνημόνιο.

Τρόπος Διακυβέρνησης της Χώρας και Πολιτικές Ιδεολογίες του Κόμματος

Ο τρόπος διακυβέρνησης της χώρας από το 2015 έως και το 2019, από μέρους του πολιτικού κόμματος του ΣΥΡΙΖΑ, βασίζεται σχετικά στην ιδεολογία με την κριτική στον νεοφιλελευθερισμό. Σε θεωρητικό επίπεδο, όπως γράφει ο Heywood (2007), η αντίθεση στον καπιταλισμό και η προσπάθεια παροχής μιας πιο ανθρώπινης και κοινωνικά ανταποδοτικής εναλλακτικής σε αυτόν, ήταν τα παραδοσιακά καθοριστικά χαρακτηριστικά του σοσιαλισμού ως ιδεολογίας. Οι ρίζες αυτού χρονολογούνται από την εποχή της πρώιμης εκβιομηχάνισης, όταν οι σοσιαλιστικές ιδέες συνδέονταν με την ανάπτυξη μιας αυξανόμενης τάξης βιομηχανικών εργατών, που συχνά υπέφεραν από τη φτώχεια και την υποβάθμιση.

Ο σοσιαλισμός εμφανίστηκε ως κριτική στην κοινωνία της φιλελεύθερης αγοράς και χαρακτηρίστηκε από την επιδίωξή του να προσφέρει μια εναλλακτική στον βιομηχανικό καπιταλισμό. Στην αρχή της εποχής της εκβιομηχάνισης, οι σοσιαλιστές αναζητούσαν ριζοσπαστικές, ακόμη και επαναστατικές εναλλακτικές στον καπιταλισμό (Heywood, 2007). Αρχικά, ο καπιταλισμός θεωρήθηκε από τους περισσότερους σοσιαλιστές ως η πηγή κάθε αδικίας και ανισότητας (Vincent, 2005).

Με την πάροδο του χρόνου, οι απόψεις για τον καπιταλισμό στο πλαίσιο της σοσιαλιστικής παράδοσης έχουν εξελιχθεί, αν δεν έχουν αλλάξει εντελώς, μεταξύ ορισμένων σοσιαλιστών που αυτοχαρακτηρίζονται ως σοσιαλιστές. Ακόμη και στον μαρξισμό, όπου η κατάργηση του καπιταλιστικού συστήματος ήταν από καιρό το βασικό αίτημα, έχουν εμφανιστεί νέες τάσεις και απόψεις. Οι σύγχρονοι μαρξιστές προσπάθησαν να αναθεωρήσουν ή να τροποποιήσουν τις κλασικές ιδέες του Καρλ Μαρξ, ενώ παραμένουν αφοσιωμένοι σε ορισμένες μαρξιστικές αρχές. Αυτό είναι ιδιαίτερα σαφές στη Νέα Αριστερά, σε ένα μείγμα μαρξιστικής πολιτικής οικονομίας και φροϋδικής ψυχολογίας, η Σχολή της Φρανκφούρτης συνειδητοποίησε ότι η πρόβλεψη του Μαρξ για την επικείμενη κατάρρευση του καπιταλισμού είχε αποτύχει, κάτι που οδήγησε τους Theodor Adorno, Max Horkheimer και Herbert Marcuse για να αναζωογονήσει τη σοσιαλιστική σκέψη.

Το κίνημα της Νέας Αριστεράς εξακολουθεί να είναι πολύ και μάλιστα ριζικά επικριτικό προς την προηγμένη βιομηχανική κοινωνία, αλλά η κύρια εστίαση δεν είναι στον καπιταλισμό, αλλά πολύ περισσότερο στην αποκέντρωση, τη συμμετοχή και την προσωπική απελευθέρωση (Heywood, 2007).

Στη σοσιαλδημοκρατία, την ιδεολογική στάση εντός του σοσιαλισμού που αναπτύχθηκε γύρω στα μέσα του 20^{ου} αιώνα, η αποδοχή του καπιταλισμού είναι ακόμη πιο ξεκάθαρη. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, τα δυτικά σοσιαλιστικά κόμματα εγκατέλειψαν τον στόχο της κατάργησης του καπιταλισμού και αντ' αυτού άρχισαν να ακολουθούν μια στρατηγική μεταρρύθμισης ή «εξανθρωπισμού» του καπιταλισμού. Για τους σοσιαλδημοκράτες, ο καπιταλισμός είναι το μόνο στέρεο μέσο παραγωγής πλούτου, αν και εξακολουθεί να θεωρείται ηθικά ελλιπής από ορισμένους, ειδικά ως σύστημα διανομής πλούτου. Παρόλα αυτά, οι σοσιαλδημοκράτες πιστεύουν ότι τα πολλά ελαττώματα του καπιταλιστικού συστήματος μπορούν να διορθωθούν μέσω της βελτίωσης και όχι της κατάργησής του (Heywood, 2007).

Ωστόσο, έχοντας αποδεχτεί τον καπιταλισμό, τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό, ή μη βλέποντας μια εφικτή εναλλακτική σε αυτόν, οι σοσιαλιστές και οι σοσιαλδημοκράτες δεν έχουν εγκαταλείψει την κριτική στις υποκείμενες δομές των σύγχρονων κοινωνιών. Για δεκαετίες, το νέο αντικείμενο κριτικής για τους σοσιαλιστές, ορισμένους σοσιαλδημοκράτες και ειδικά για τη Νέα Αριστερά ήταν ο νεοφιλελευθερισμός. Η κριτική στον νεοφιλελευθερισμό έχει κερδίσει ιδιαίτερα έδαφος μετά την παγκόσμια οικονομική

κρίση που ξεκίνησε το 2008 και την κρίση χρέους στην Ευρώπη που ακολούθησε λίγο αργότερα (Φωτόπουλος 2015, Geoghegan, 2014, Σταυρακάκης, Κατσαμπέκης 2014).

Η κριτική στον νεοφιλελευθερισμό λοιπόν, είναι κεντρικό θέμα στα προγραμματικά ντοκουμέντα του ΣΥΡΙΖΑ. Ήδη από τις πρώτες γραμμές του πολιτικού ψηφίσματος του ΣΥΡΙΖΑ που εγκρίθηκε στο ιδρυτικό συνέδριο του κόμματος το 2013, ο ΣΥΡΙΖΑ ως κόμμα, αντιτίθεται στον νεοφιλελευθερισμό. Το πολιτικό αυτό κόμμα βλέπει πάνω του μια ιστορική ευθύνη να σώσει τον ελληνικό λαό από τις νεοφιλελεύθερες μνημονιακές πολιτικές που λέγεται ότι μετέτρεψαν την Ελλάδα σε αποικία χρέους (ΣΥΡΙΖΑ, 2013). Σαφώς ο ΣΥΡΙΖΑ κατηγορεί τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα στη χώρα στις νεοφιλελεύθερες πολιτικές και μέτρα. Όμως το πολιτικό αυτό κόμμα διευρύνει τον ορίζοντα ιδεολογίας του, αφού ισχυρίζεται ότι:

- ✓ Η *γερασμένη* Ευρώπη, που παράγει όλο και λιγότερο πλούτο και κινείται μεταξύ δυνάμεων όπως οι ΗΠΑ, η Ρωσία, η Τουρκία, η Κίνα και οι χώρες της Λατινικής Αμερικής, δεν έχει καμία προοπτική αν δεν αναστρέψει την αυτοκαταστροφική νεοφιλελεύθερη στρατηγική της. (ΣΥΡΙΖΑ, 2013)
- ✓ Ο ΣΥΡΙΖΑ αντιλαμβάνεται την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) ως εκτελεστή του νεοφιλελευθερισμού. Αυτό λέγεται ότι θέτει σε κίνδυνο ολόκληρη τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αρνούμενος την μέσω της εφαρμογής του νεοφιλελευθερισμού.
- ✓ Ο ΣΥΡΙΖΑ δηλώνει ότι η άνευ προηγουμένου για τα μεταπολεμικά πρότυπα καπιταλιστική κρίση και οι *σκληρές* νεοφιλελεύθερες πολιτικές ήδη αποσταθεροποιούν και υπονομεύουν τον ίδιο τον πυρήνα και την ύπαρξη του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, καθώς οι κυρίαρχες δυνάμεις παραβιάζουν κυνικά και βάνουσα ακόμη και το σημερινό θεσμικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης. (ΣΥΡΙΖΑ, 2013)
- ✓ Έτσι οι απειλές που επιβάλλει ο νεοφιλελευθερισμός θεωρούνται από τον ΣΥΡΙΖΑ επικίνδυνες όχι μόνο για την Ελλάδα, αλλά και για την υπόλοιπη Ευρώπη και για άλλες περιοχές. Σύμφωνα με τον ΣΥΡΙΖΑ, ο ελληνικός λαός και οι άλλοι λαοί της Ευρώπης δεν είναι οι μόνοι παθόντες των νεοφιλελεύθερων πολιτικών (ΣΥΡΙΖΑ, 2013).

Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο απόσπασμα που συνοψίζει επαρκώς τη ριζοσπαστική κριτική του ΣΥΡΙΖΑ στον νεοφιλελευθερισμό, ως εξής

Αυτή η κρίση υπερσυσσώρευσης χαρακτηρίζεται κυρίως από τον πληθωρισμό των χρηματοοικονομικών τομέα, που βασίζεται στην απρόσκοπτη κυκλοφορία του χρήματος, που οδηγεί στην υποταγή του πολιτικού προσωπικού στην οικονομική εξουσία, στην εργαλειοποίηση και εμπορευματοποίηση της γνώσης και της πληροφορίας και στη βιοπολιτική λειτουργία του συστήματος. Ακραίες πολιτικές λιτότητας, συρρίκνωση και επισφαλής απασχόληση, ιδιωτικοποιήσεις δημόσιων αγαθών και επιχειρήσεων, καταστροφή μεγάλου μέρους των παραγωγικών δυνάμεων, δραματική μείωση του κράτους πρόνοιας, αποδυνάμωση των δημοκρατικών θεσμών, ενίσχυση της καταστολής και εξουσιών έκτακτης ανάγκης ήταν όλα που χρησιμοποιούνται για να διατηρήσουν την κυριαρχία του κεφαλαίου και την παγκόσμια κερδοφορία. Το παγκοσμιοποιημένο κεφάλαιο συνεχίζει να εξαντλεί τα περιθώρια κερδοφορίας του στις χώρες του «Τρίτου Κόσμου», όπου μαίνεται τοπικοί πόλεμοι και δημιουργούνται τεράστιες μεταναστευτικές ροές. (ΣΥΡΙΖΑ, 2013)

Ο ΣΥΡΙΖΑ κατηγορεί τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές για την άνοδο του ευρωσκεπτικισμού, τον αντιευρωπαϊσμό, τις εθνικιστικές εντάσεις και την αναζωπύρωση του φασισμού. Δεν είναι τόσο φλέγον ζήτημα πριν από τρία χρόνια, όταν εγκρίθηκε αυτό το ψήφισμα, αλλά σίγουρα αμφισβητείται έντονα τώρα, είναι η μετανάστευση. Για τον ΣΥΡΙΖΑ ο νεοφιλελευθερισμός φταίει για τις τεράστιες μεταναστευτικές ροές και δηλώνει πως ως κόμμα αντιμετωπίζουν το μεταναστευτικό σε όλη του την πολυπλοκότητα και σε όλες του τις διαστάσεις (ανθρωπιστικές, ταξικές, διεθνείς). Οι μεγάλες μεταναστευτικές ροές είναι αποτέλεσμα του νεοφιλελεύθερου, καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης που ξεριζώνει τους ανθρώπους από τις εστίες τους, είτε γιατί τους κάνει θύματα πολέμου είτε γιατί τους στερεί τα βασικά μέσα επιβίωσης. (ΣΥΡΙΖΑ, 2013)

Στα προγραμματικά έγγραφα που συντάχθηκαν μετά την αποδοχή από την κυβέρνηση του νέου προγράμματος διάσωσης, η κριτική στον νεοφιλελευθερισμό είναι, όπως ήταν αναμενόμενο, ακόμη πιο έντονη. Λέγεται ότι ο νεοφιλελευθερισμός «κατέκτησε τον κόσμο μέσα από συνεχείς αναδιρθρώσεις και ανακαλύψεις που κράτησαν τέσσερις δεκαετίες». Ο ΣΥΡΙΖΑ υποστηρίζει την ανατροπή της «παγκόσμιας νεοφιλελεύθερης ηγεμονίας». Η σημερινή κατάσταση της Ευρώπης περιγράφεται μέσω του νεοφιλελευθερισμού και της λιτότητας, διατυπώνοντας πως:

Ήταν ακριβώς η διαπραγμάτευση της ελληνικής κυβέρνησης τους τελευταίους μήνες που έδειξε τα σημερινά όρια της πραγματικής υπάρχουσας Ευρώπης, τη σκληρότητα των μηχανισμών επιβολής του νεοφιλελευθερισμού και την εντελώς μειονεκτική αναλογία πολιτικής ισχύος σε επίπεδο θεσμών και διαφόρων κυβερνήσεων. (ΣΥΡΙΖΑ, 2013)

Ο ΣΥΡΙΖΑ επιχειρεί σθεναρά να αποστασιοποιηθεί από πολιτικούς αντιπάλους και προηγούμενες κυβερνήσεις της Ελλάδας, που – όπως ισχυρίζεται το κόμμα – εφαρμόζουν και εφαρμόζουν αντίστοιχα νεοφιλελεύθερες πολιτικές. Αναφερόμενος στην αποδοχή των σκληρών μέτρων στο πλαίσιο του νέου προγράμματος διάσωσης, υποστηρίζεται ότι :

Άλλο είναι να αποδεχόμαστε τον νεοφιλελευθερισμό ως στρατηγικό ορίζοντα, ως τον μοναδικό δρόμο προς την κοινωνική ευημερία και άλλο να αποδεχόμαστε ότι σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή, με μια δεδομένη ισορροπία πολιτικών δυνάμεων, πρέπει να κάνουμε έναν τακτικό και προσωρινό συμβιβασμό ώστε να είναι σε θέση να συνεχίσει να αγωνίζεται διατηρώντας τη δυνατότητα και την ευκαιρία να επικρατήσει. (ΣΥΡΙΖΑ, 2013)

Παρά τη σαφή και συχνή κριτική του στον νεοφιλελευθερισμό, ο ΣΥΡΙΖΑ δεν αντιτίθεται ευθέως στον καπιταλισμό. Σίγουρα, χρησιμοποιώντας διαφορετικούς όρους, το κόμμα είναι πολύ επικριτικό απέναντι στον καπιταλισμό, όπως συμβαίνει με τον νεοφιλελευθερισμό. Η «νεοφιλελεύθερη καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση» (ΣΥΡΙΖΑ, 2013) σίγουρα δεν είναι η περιγραφή του σημερινού κόσμου που θα ικανοποιούσε το κόμμα. Πουθενά όμως ο ΣΥΡΙΖΑ δεν απαιτεί την κατάργηση του καπιταλισμού. Υπό αυτή την έννοια, η κριτική άποψη του ΣΥΡΙΖΑ για τον νεοφιλελευθερισμό μπορεί να φανεί ότι μοιάζει με τις θέσεις της Νέας Αριστεράς και των σοσιαλδημοκρατών. Σε αυτές τις παραδόσεις, ο καπιταλισμός θεωρείται κυρίως ως αναποτελεσματικό και σπάταλο παρά ανήθικο, αν και η ηθική ανεπάρκεια του καπιταλισμού δεν παραμελείτε εντελώς (Vincent, 2005).

Ωστόσο, ο ΣΥΡΙΖΑ πρεσβεύει την ανατροπή. Αυτό σίγουρα δεν μπορεί να παραβλεφθεί, γιατί το κάλεσμα για ανατροπή είναι πολύ έντονο στο πολιτικό ψήφισμα του κόμματος (ΣΥΡΙΖΑ 2013). Το πρώτο μέρος του εγγράφου τιτλοφορείται «*Ο ΣΥΡΙΖΑ και το μεγάλο κοινωνικό και πολιτικό κίνημα της ανατροπής*» (ΣΥΡΙΖΑ 2013). Στην αρχή του ψηφίσματος ο ΣΥΡΙΖΑ ορίζει ξεκάθαρα τον στόχο του ανατρεπτικού κινήματος ως εξής:

- ✓ Ο ΣΥΡΙΖΑ ιδρύθηκε ως ενιαίο, δημοκρατικό, πολυτάξιο, μαζικό κόμμα της σύγχρονης Αριστεράς για την ενίσχυση ενός ήδη ισχυρού λαϊκού κινήματος ανατροπής με στόχο την ακύρωση των μνημονίων, τη διαγραφή του μεγαλύτερου μέρους του χρέους και την εφαρμογή ενός προγράμματος κοινωνικής και παραγωγικής ανασυγκρότηση (ΣΥΡΙΖΑ, 2013)

- ✓ Ο ΣΥΡΙΖΑ δεν έχει σχέδιο συντριβής του καπιταλιστικού συστήματος ούτε θέλει να ανατρέψει την κυβέρνηση με κάθε απαραίτητο μέσο, συμπεριλαμβανομένων και των βίαιων. Ο ΣΥΡΙΖΑ όντως ζητά συνεργασία και ανατρεπτική δράση μεταξύ των χωρών της Νότιας Ευρώπης, αλλά ο βασικός όρος εδώ που δεν μπορεί να παραβλεφθεί, είναι η προσήλωση του κόμματος στη δημοκρατία, ακόμη και όταν χρησιμοποιείται η λέξη «μαχητικός»
- ✓ Για να εφαρμοστεί αυτή η πλατφόρμα, χρειάζεται την ενεργό παρέμβαση ενός ήδη υπάρχοντος μαζικού και μαχητικού κοινωνικοπολιτικού κινήματος δημοκρατικών υπονομευτών (ΣΥΡΙΖΑ 2013)
- ✓ Η «ανατροπή» που συνδέεται με τη «δημοκρατία» εμφανίζεται περαιτέρω στο έγγραφο (ΣΥΡΙΖΑ 2013). Αυτό που γίνεται σαφές, ωστόσο, είναι ότι ο ΣΥΡΙΖΑ δεν έχει καμία πρόθεση να επιχειρήσει να πάρει την εξουσία με αντιδημοκρατικό τρόπο. Θέλει ξεκάθαρα εξουσία αλλά ποιο πολιτικό κόμμα δεν θέλει; Επιπλέον, όπως γνωρίζουμε τώρα, ο ΣΥΡΙΖΑ κέρδισε αποφασιστικά δύο δημοκρατικές εκλογές, λαμβάνοντας την εντολή να κυβερνήσει (ΣΥΡΙΖΑ 2015β, The Economist 2015). Έχοντας εξετάσει λοιπόν το θέμα τι σημαίνει «ανατροπή» για τον ΣΥΡΙΖΑ, μπορούμε να πούμε ότι δεν μπορεί να ταυτιστεί με κανέναν τρόπο με το αίτημα της κατάργησης του καπιταλισμού, εγγενές στον μαρξισμό ή τον ριζοσπαστικό σοσιαλισμό.

Ωστόσο, η κριτική του ΣΥΡΙΖΑ για την κατάσταση στην Ελλάδα και στην Ε.Ε., είναι αναμφισβήτητα ριζοσπαστική. Όταν μια στρατηγική θεωρείται αυτοκαταστροφική, όπως περιγράφει ο ΣΥΡΙΖΑ τον νεοφιλελευθερισμό (ΣΥΡΙΖΑ 2013), τότε η απόρριψή της είναι εμφανής. Ωστόσο, ο ΣΥΡΙΖΑ είναι έτοιμος να δεχτεί τον καπιταλισμό, αλλά ως Νέα Αριστερά και σοσιαλδημοκράτες είναι επικριτικός απέναντί του. Η επιθυμία του ΣΥΡΙΖΑ να μεταρρυθμίσει και να «εξανθρωπίσει» τον καπιταλισμό γίνεται πιο ξεκάθαρη στην εφημερίδα, αλλά είναι ήδη ασφαλές να πούμε ότι, όταν ασκεί κριτική στον νεοφιλελευθερισμό, οι θέσεις του ΣΥΡΙΖΑ μοιάζουν περισσότερο με τις απαιτήσεις των σοσιαλδημοκρατών ή της Νέας Αριστεράς παρά των μαρξιστών ή ακόμα και των κομμουνιστών, που έχουν κηρύξει το τέλος του καπιταλισμού.

Υπό αυτή την έννοια, ο ΣΥΡΙΖΑ διακρίνει σαφώς τον εαυτό του και την Ελλάδα ως μέρος μιας παγκόσμιας κοινότητας, όπου ζητήματα όπως η λιτότητα, η ανεργία, η συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους ή η αποδυνάμωση των δημοκρατικών θεσμών ξεπερνούν πολύ τα εθνικά σύνορα. Όπως αναφέρθηκε στην αρχή αυτού του

υποκεφαλαίου, η παγκόσμια αλληλεγγύη είναι παρούσα τόσο στις σοσιαλιστικές όσο και στις σοσιαλδημοκρατικές παραδόσεις. Επομένως, δεν είναι δυνατή η σαφής διάκριση μεταξύ των δύο. Ωστόσο, ο ΣΥΡΙΖΑ ονομάζει στρατηγικό στόχο των δραστηριοτήτων του κόμματος στο κεφάλαιο που αναφέρεται στη διεθνή κατάσταση ως «ο σοσιαλισμός του 21ου αιώνα στην Ελλάδα και στην Ευρώπη» (ΣΥΡΙΖΑ, 2013).

Για τον ΣΥΡΙΖΑ η συνεργασία δεν είναι απλώς μια τακτική ή στρατηγική για την επίτευξη ενός συγκεκριμένου στόχου. Είναι μια εναλλακτική στον ανταγωνισμό που είναι εγγενής στο καπιταλιστικό σύστημα. Το κόμμα πιστεύει επίσης ότι το δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να καλλιεργεί τη συλλογική δράση και την αλληλεγγύη (ΣΥΡΙΖΑ 2013). Ο ΣΥΡΙΖΑ στηρίζει προσπάθειες και απαιτεί μέτρα που θα βασίζονται στην πίστη στη συλλογική δράση για την επίτευξη αμοιβαίων στόχων. Τα δίκτυα αλληλεγγύης ή η αναμόρφωση του δημόσιου τομέα είναι λίγα μόνο παραδείγματα.

Ο ΣΥΡΙΖΑ υποστηρίζει τη διανομή του πλούτου με κοινωνικά δίκαιο τρόπο για την αύξηση των κοινωνικών δαπανών για την παροχή καλύτερων συνθηκών διαβίωσης. Επιπλέον, το κόμμα υποστηρίζει ένα δημόσιο και δωρεάν σύστημα υγειονομικής περίθαλψης για όλους τους κατοίκους, ανεξάρτητα από το αν είναι Έλληνες ή ξένοι. Ο ΣΥΡΙΖΑ επιθυμεί να προωθήσει την ισότητα και στο εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο θα πρέπει να είναι δημόσιο, δωρεάν για όλους τους κατοίκους και σε κάθε επίπεδο και να βασίζεται στην ισότιμη συμμετοχή εκπαιδευτικών και μαθητών. Επιπλέον, ο ΣΥΡΙΖΑ επιθυμεί να κάνει το βήμα προς μια ολοκληρωμένη ζωή και αυτοπραγμάτωση πιο διαθέσιμο για όλους, εξασφαλίζοντας πρόσβαση στον πολιτισμό τον οποίο περιγράφει ως «δημόσιο αγαθό και βασικό παράγοντα ανάπτυξης και δημιουργίας» (ΣΥΡΙΖΑ 2013):

Τέλος, ο ΣΥΡΙΖΑ επιχειρεί να εξασφαλίσει πρόσβαση σε πολιτιστικά αγαθά για όλους, με ιδιαίτερη έμφαση στην καταπολέμηση της «πολιτιστικής φτώχειας» και στον αποκλεισμό φτωχών και περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων από τη δημιουργία και την απόλαυση πολιτιστικών προϊόντων (ΣΥΡΙΖΑ, 2013)

Προβλήματα που Εμφανίζονται στην Δύσκολη Οικονομική Συγκυρία Διακυβέρνησης από τον ΣΥΡΙΖΑ Τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρώπη

Όπως έχει καταδειχθεί τα προηγούμενα έτη, οι ιδεολογικές θέσεις και προτάσεις του ΣΥΡΙΖΑ αντιστοιχούν κυρίως στον σοσιαλισμό και τη σοσιαλδημοκρατία. Επιπλέον, υπάρχουν έντονες τάσεις προς το κίνημα της Νέας Αριστεράς και την οικολογία και

κάποιες επιρροές από τον συντηρητισμό και τον φιλελευθερισμό. Ωστόσο, δείκτες από άλλες ιδεολογίες δεν θέτουν υπό αμφισβήτηση την ιδεολογική συνοχή του ΣΥΡΙΖΑ, αφού είναι ένα αριστερό κόμμα του οποίου οι θέσεις έχουν τις ρίζες τους στον σοσιαλισμό και τη σοσιαλδημοκρατία.

Αυτό το σημείο συμερίζονται πολλοί συγγραφείς που έχουν γράψει για το ελληνικό πρώην κυβερνών κόμμα. Ο Smith (2015) υποστηρίζει ότι παρά τον ενθουσιασμό της ευρωπαϊκής αριστεράς για την ανάκτηση της εξουσίας του ΣΥΡΙΖΑ στην Ελλάδα, το κόμμα δεν πρόσφερε μια *εξεγερτική φαντασίωση*, αλλά πρότεινε μόνο μέτρια κεϋνσιανά μέτρα, με σκοπό την επανεκκίνηση της οικονομικής ανάπτυξης και την άμβλυνση της λιτότητας. Οι Σταυρακάκης και Κατσαμπέκης (2014) δείχνουν ότι αυτά τα μέτρα έχουν επαναληφθεί στο πρόγραμμα του ΣΥΡΙΖΑ. Ο Cognord (2015) είναι επίσης της άποψης ότι η λύση του ΣΥΡΙΖΑ για την αντιμετώπιση της κρίσης, βασίστηκε σε ένα κεϋνσιανό μοντέλο. Χαρακτηρίζει τον ΣΥΡΙΖΑ ως «σοσιαλδημοκρατικό κόμμα με προοδευτικές ευαισθησίες» (Cognord, 2015).

Με βάση λοιπόν την έρευνα που παρουσιάζεται, αναφέρεται ότι ιδεολογικά ο ΣΥΡΙΖΑ δεν είναι ένα ριζοσπαστικό κόμμα κατά τη περίοδο της διακυβέρνησης του στην Ελλάδα από το 2015 έως το 2019. Παρά τη σποραδική μαρξιστική του ρητορική και τις αντικατεστημένες πολιτικές αριστερές τάσεις, δεν είναι έγκυρο να θεωρηθεί ριζοσπαστικό ένα κόμμα του οποίου οι προτάσεις περιλαμβάνουν την προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων, την παροχή κοινωνικών παροχών και ευημερίας, τη δυνατότητα δωρεάν υγειονομικής περίθαλψης και δημόσιας εκπαίδευσης για όλους, την υποστήριξη της δημόσιας ιδιοκτησίας ορισμένων ιδρυμάτων προώθηση ίσων δικαιωμάτων για τις μειονότητες, δέσμευση για άμεση δημοκρατία, υποστήριξη μεταρρυθμίσεων στον δημόσιο τομέα και επιχειρηματολογία για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Σίγουρα, ο ΣΥΡΙΖΑ είναι πολύ επικριτικός απέναντι στη σημερινή κατάσταση της Ελλάδας, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στις νεοφιλελεύθερες πολιτικές, αλλά πουθενά.

Τα προγραμματικά έγγραφα επιδιώκουν το κόμμα να αποφέρει μια επανάσταση για να αλλάξει εντελώς το σύστημα. Παρεμπιπτόντως, αυτή η ιδέα της προσπάθειας μεταρρύθμισης του καπιταλισμού αντί να αμφισβητηθεί η ύπαρξή του είναι ο λόγος που ορισμένοι συγγραφείς ασκούν κριτική στον ΣΥΡΙΖΑ (Cognord, 2015, Φωτόπουλος, 2015). Όμως, η κριτική αυτή αποδεικνύει επιπλέον τη μετριοπάθεια του ΣΥΡΙΖΑ.

Αν μη τι άλλο, η ριζοσπαστικότητα του ΣΥΡΙΖΑ έγκειται στην αντίθεση του κόμματος στην πολιτική της λιτότητας. Αυτή η θέση είναι σίγουρα μακροχρόνια (Σταυρακάκης και Κατσαμπέκης, 2014) και σαφώς απαραίτητη για το κόμμα – η υπόσχεση επαναδιαπραγμάτευσης των όρων των δανειακών συμβάσεων της Ελλάδας με την Τρόικα (Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και Διεθνές Νομισματικό Ταμείο) και αγώνας για καλύτερες συνθήκες για τον ελληνικό λαό, ήταν το κύριο προεκλογικό σύνθημα που έφερε τον ΣΥΡΙΖΑ στην εξουσία. Στο πρόγραμμα της Θεσσαλονίκης για τις επερχόμενες εκλογές τον Ιανουάριο του 2015, το κόμμα ζήτησε ρητά τη διαγραφή «του μεγαλύτερου μέρους της ονομαστικής αξίας του δημόσιου χρέους ώστε να καταστεί βιώσιμο» (ΣΥΡΙΖΑ, 2014). Δόθηκε στους ψηφοφόρους μια σαφής επιλογή, διαπραγμάτευση ή μη, ανάπτυξη ή λιτότητα.(ΣΥΡΙΖΑ 2014)

Σε μια Ευρώπη μετά την κρίση, όπου κυριαρχούν οι δημοσιονομικές αρχές της Γερμανίας, όλα αυτά μπορεί πράγματι να φαίνονται ριζοσπαστικά. Αυτό είναι επίσης αντιληπτό στην Εσθονία, όπου μια αυστηρή δημοσιονομική πολιτική και μια κυβέρνηση που απέχει από το δανεισμό χρημάτων αποτελούν για μεγάλο χρονικό διάστημα βασικά θεμελιώδη στοιχεία των όσων βρίσκονται στην εξουσία. Η λιτότητα έχει γίνει τόσο διαδεδομένη αρχή που ακόμη και η παραμικρή παρέκκλιση από την πορεία της θα κατηγορηθεί ως ριζοσπαστική. Όπως υποστηρίζει ο Žižek (2015), οι προτάσεις του ΣΥΡΙΖΑ μπορεί να φαίνονται ριζοσπαστικές, αλλά αυτό λέει πολλά για την τότε παρούσα κατάσταση, αφού:

✓ Είναι θλιβερό σημάδι των καιρών μας ότι σήμερα πρέπει να ανήκεις σε μια «ριζοσπαστική» αριστερά για να υποστηρίξεις αυτά τα ίδια μέτρα – σημάδι σκοτεινών καιρών, αλλά και ευκαιρία για την αριστερά να καταλάβει τον χώρο που πριν από δεκαετίες ήταν αυτός της μετριοπαθούς κεντροαριστεράς. (Žižek, 2015)

✓ Δεν είναι περίεργο που οι πιο έντονοι επικριτές του ΣΥΡΙΖΑ ήταν, μεταξύ άλλων, η Ισπανία και η Πορτογαλία – αφού εάν η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ είχε πετύχει να διαπραγματευτεί μια νέα συμφωνία με τους πιστωτές της, τότε οι Ισπανοί και οι Πορτογάλοι πολιτικοί θα έπρεπε να εξηγούν στους πολίτες τους γιατί έπρεπε να υποφέρουν, όταν υπήρχε άλλη πιθανότητα να βγουν από την κρίση.

Σήμερα ξέρουμε ότι ο ΣΥΡΙΖΑ δεν ακολούθησε τον ακριβή δρόμο της ιδεολογίας του. Οι διαπραγματεύσεις κατά τους έξι μήνες μετά την ανάληψη της εξουσίας του κόμματος, κορυφώθηκαν στις 5 Ιουλίου 2015, όταν ο ελληνικός λαός ψήφισε σε δημοψήφισμα τους νέους όρους μιας συμφωνίας που είχε επιτευχθεί 10 ημέρες πριν. Το

αποτέλεσμα ήταν η απόρριψη του νέου μνημονίου με πλειοψηφία άνω του 60% των ψήφων. Ωστόσο, νέες διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν ήδη την επόμενη κιόλας μέρα. Τέλος, η ελληνική κυβέρνηση ζήτησε ένα τρίτο πακέτο διάσωσης, το οποίο έλαβε, αλλά υπό πολύ σκληρότερες συνθήκες στην προηγούμενη συμφωνία. Αντί να εφαρμόσουν μέτρα κατά της λιτότητας, ο πρόεδρος του ΣΥΡΙΖΑ και ο Πρωθυπουργός Αλέξης Τσίπρας συμφώνησαν σε περικοπές συντάξεων, αυξήσεις φόρων και άλλα μέτρα λιτότητας (Steinhauser, Fairless 2015).

Η κυβέρνηση υπό τον ΣΥΡΙΖΑ έχει κάνει ξεκάθαρα λάθη στη πορεία αυτή. Η αποδοχή ενός πακέτου διάσωσης που περιελάμβανε πολύ πιο αυστηρά μέτρα λιτότητας, ήταν άμεση συνέπεια μιας τολμηρής διαπραγματευτικής στρατηγικής που πήγε λάθος. Την ίδια στιγμή, ο ΣΥΡΙΖΑ δεν έχει εγκαταλείψει τις ιδεολογικές του θέσεις και προτάσεις. Οι στόχοι του Προγράμματος Θεσσαλονίκης (ΣΥΡΙΖΑ, 2014) είναι αδύνατο να υλοποιηθούν για το κόμμα, γιατί λείπουν τα απαραίτητα οικονομικά μέσα, αλλά ο ΣΥΡΙΖΑ εξακολουθεί να προσπαθεί.

Τον Φεβρουάριο του 2016, το ελληνικό κοινοβούλιο ενέκρινε νομοσχέδιο με στόχο τον μετριασμό των επιπτώσεων των μέτρων λιτότητας στους φτωχότερους πολίτες (Καθημερινή, 2016α). Το σχέδιο, που αναφέρεται ως παράλληλο πρόγραμμα της κυβέρνησης, περιλαμβάνει μέτρα όπως πλήρη κάλυψη υγειονομικής περίθαλψης για 2,5 εκατομμύρια ανασφάλιστους, δωρεάν ρεύμα και νερό για πολλά νοικοκυριά, δωρεάν μετακίνηση για ανέργους, δωρεάν ζεστά γεύματα για 200.000 φοιτητές, αυξημένη χρηματοδότηση για ερευνητικές δραστηριότητες και μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης (Παναγιωτίδης, 2016).

Ωστόσο, υπάρχει ένα χάσμα μεταξύ των προεκλογικών προτάσεων του κόμματος και των μέτρων που πρέπει να εφαρμόσει για να εκπληρώσει τις δεσμεύσεις του προς τους δανειστές της χώρας. Αυτό εκφράζεται και σε δημοσκοπήσεις που δείχνουν ότι ο ΣΥΡΙΖΑ υστερεί έναντι της συντηρητικής Νέας Δημοκρατίας, του κόμματος που έχασε την εξουσία του από τον ΣΥΡΙΖΑ (Καθημερινή 2016β).

Παρά το γεγονός ότι ο ΣΥΡΙΖΑ δεν ήταν μια πλήρης επιτυχία στην εκπλήρωση των αιτημάτων του, η ανάδυση αριστερών κομμάτων και πολιτικών στις δυτικές χώρες, υπήρξε σημαντική. Εκείνη περίοδο και σχεδόν ένα χρόνο πριν (2014), ηγέτης του Εργατικού Κόμματος του Ηνωμένου Βασιλείου ήταν ο Τζέρεμι Κόρμπιν, ένας αυτοαποκαλούμενος σοσιαλιστής που προέτρεψε το κόμμα του να κοιτάξει στον ΣΥΡΙΖΑ και να μάθει από αυτόν (Wilkinson, 2015).

Ο Γιάνης Βαρουφάκης, ο πρώην υπουργός Οικονομικών της Ελλάδας εγκαινίασε στις μέρες μας, ένα νέο πανευρωπαϊκό κίνημα «Μέρα 25» που στοχεύει στον εκδημοκρατισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα τους, το κίνημα έχει σε 56 χώρες περισσότερα από 17.000 μέλη, μεταξύ άλλων Noam Chomsky και Slavoj Žižek (DiEM25 2016). Στο πλαίσιο αυτό, το πολιτικό κόμμα των Podemos, ένα κόμμα κατά της λιτότητας στην Ισπανία που έγινε το τρίτο μεγαλύτερο κόμμα στο κοινοβούλιο της χώρας τον Δεκέμβριο του 2015, χτίζει μια αριστερή προεκλογική συμμαχία (Reuters 2016). Και ποιος θα μπορούσε να ξεχάσει την άνοδο του Bernie Sanders, ενός αυτοαποκαλούμενου σοσιαλιστή, στις προεδρικές εκλογές των ΗΠΑ (BBC, 2016).

Εν τω μεταξύ, ο ίδιος ο ΣΥΡΙΖΑ ως πολιτικό κόμμα έχει σχηματίσει κοινό μέτωπο κατά της λιτότητας με την Πορτογαλία. Φυσικά, αυτές οι τάσεις δεν σημαίνουν ότι οι αριστεροί κατά της λιτότητας θα αρχίσουν να κερδίζουν τακτικά τις εκλογές και να σχηματίζουν κυβερνήσεις. Η περίπτωση του ΣΥΡΙΖΑ έδειξε πώς ακόμη και αρκετές εκλογικές νίκες μπορεί να μην είναι αρκετές για την εφαρμογή αριστερών πολιτικών. Από την άλλη πλευρά, η αυξανόμενη δημοτικότητα του σοσιαλισμού δεν μπορεί να αγνοηθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

Το Πλαίσιο Ιδεών της ΟΝΕ για την Αντιμετώπιση της Οικονομικής Κρίσης

Η κρίση της Ευρωζώνης έχει δημιουργήσει ένα ευρύ φάσμα ιδεών σχετικά με τη μορφή του λόγου των ηγετών της ΕΕ. Αυτά διαφέρουν όχι μόνο ως προς το ουσιαστικό περιεχόμενο αλλά και ως προς τη μέθοδο, εξηγώντας την κρίση με όρους, αφηγήσεις, ιστορίες, αναμνήσεις, λογομαχικούς αγώνες ή επιχειρηματολογικές πρακτικές, χρησιμοποιώντας διαφορετικά γνωστικά ή/και κανονιστικά επιχειρήματα, που βρίσκονται σε διαφορετικά επίπεδα γενικότητας, είτε πολιτικές, προγράμματα ή/και φιλοσοφίες που αλλάζουν (ή επιμένουν) με διαφορετικούς ρυθμούς μέσω διαφορετικών μηχανισμών. Αυτό οδηγεί σε πολύ διαφορετικές αντιλήψεις για την κρίση που άλλοτε αλληλοσυμπληρώνονται, άλλες φορές έρχονται σε αντίθεση μεταξύ τους (Μαρής, 2020).

Από τότε που γεννήθηκε, η ιδέα της ευρωπαϊκής ενοποίησης μετασχηματίζεται και, αφού μετασχηματίζεται, βρίσκει πάντα, έστω και την τελευταία στιγμή, τρόπους για να επιβιώσει. Αυτή η μακροχρόνια διαδικασία αλλαγής και μετασχηματισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) έχει αλλάξει ριζικά τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη-μέλη αλληλοεπιδρούν, αλληλεξαρτώνται και αλληλοεπηρεάζονται στο πολιτικό και οικονομικό επίπεδο (Μαρής, 2021).

Η ανάλυση της κρίσης της Ευρωζώνης με όρους ανταγωνιστικών «πλαισίων» (Rein, Schön 1994) φέρνει σε μεγάλο βαθμό δύο στρατόπεδα μεταξύ τους, (1) τους «νεοφιλελεύθερους» που κατανοούν την κρίση με όρους υπερβολικού χρέους του δημόσιου τομέα στις περιφερειακές χώρες, η αποτυχία των κρατών να κυριαρχήσουν στις δαπάνες τους και η ανάγκη για δημοσιονομική λιτότητα και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για τις χώρες που αντιμετωπίζουν προβλήματα και (2) τους «νεοκεϋνσιανούς» (αν και οι μη νεοφιλελεύθεροι μπορεί να είναι πιο ακριβής όρος) που εξηγούν την κρίση με όρους υπερβολικού χρέους του ιδιωτικού τομέα, ανεπαρκούς ρύθμισης των παγκόσμιων χρηματοπιστωτικών αγορών και ανάγκης για επεκτατική κρατική παρέμβαση για τη διάσωση των χωρών που βρίσκονται σε κίνδυνο.

Η εξέταση των «αφηγήσεων» (Roe 1994) αντ' αυτού μας φέρνει πιο κοντά στις λεπτομέρειες σχετικά με, ας πούμε, την αφήγηση του Γάλλου Προέδρου Σαρκοζί για την ηγεσία της χώρας του στην ΕΕ και τον θρίαμβο των μακροχρόνιων ματαιωμένων σχεδίων της για την οικονομική διακυβέρνηση, χωρίς αναφορά στην αφήγηση της Γερμανίδας Καγκελαρίου Μέρκελ, η οποία περιελάμβανε την αναφορά της για τα οφέλη των κερδών της χώρας από τη μακροχρόνια προσήλωσή της στον «ορντο-φιλελευθερισμό» (ο νεοφιλελευθερισμός που βασίζεται σε κανόνες επικεντρώνεται στη σταθερότητα) και πώς μόνο αυτό θα έδινε λύσεις στην κρίση (Crespy, Schmidt, 2012).

Η εστίαση στην «αφήγηση» (Forester 1993) στην κρίση, θα αντιπαραβάλλει τις γερμανικές ιστορίες για τους «καλούς Γερμανούς» «που σώζουν», σε αντίθεση με τους άσπιλους Έλληνες, με τις ελληνικές ιστορίες, που αφορούν τους αλαζονικούς Γερμανούς που αρνούνται να το κάνουν τι είναι σωστό. Αντίθετα, μια συζήτηση για τις «συλλογικές αναμνήσεις» (Rothstein, 2005), θα οδηγούσε στη συνεχή επίκληση του υπερπληθωρισμού του 1923 από τους Γερμανούς ως δικαιολογία για τις πολιτικές λιτότητας, αντί για την ύφεση του 1931, με τον τεράστιο αποπληθωρισμό που κατέστησε δυνατή την άνοδο του Χίτλερ.

Μια εξερεύνηση των «πρακτικών λόγου» (Bourdieu, 1994) ή των «λογικών αγώνων» (Stone, 1988) που καθορίζουν τους ορισμούς του προβλήματος θα μας μεταφέρει στις σελίδες των μεγάλων εφημερίδων σε όλη την Ευρώπη και σε διαδικτυακούς ιστότοπους, όπως δεξαμενές σκέψης, ειδικοί και Οι ηγέτες της κοινής γνώμης προτείνουν διαφορετικές ερμηνείες και λύσεις για την κρίση, που χωρίζονται ιδίως από νεοφιλελεύθερα και νεοκεϋνσιανά (ή μη νεοφιλελεύθερα) πλαίσια της κρίσης.

Αλλά ο λόγος για την κρίση της Ευρωζώνης περιλαμβάνει φυσικά και διαφορετικούς τύπους «επιχειρηματικών πρακτικών» (Fischer, 1993) που μπορούν να χωριστούν χρήσιμα για αναλυτικούς σκοπούς σε γνωστικά και κανονιστικά επιχειρήματα. Τα γνωστικά επιχειρήματα ενσωματώνονται στα διαφορετικά πλαίσια αναλύσεων των νεοφιλελεύθερων και ορντοφιλελεύθερων από τη μια πλευρά, των νεοκεϋνσιανών και άλλων μη νεοφιλελεύθερων από την άλλη. Αλλά ο λόγος για την κρίση έχει επίσης κανονιστικά επιχειρήματα, είτε είναι οικονομικά επιχειρήματα για τους «ηθικούς κινδύνους» που θα προέρχονταν από χώρες που πιστεύουν ότι θα διασωθούν για τα επισφαλή χρέη και τις υπερβολικές δαπάνες τους ή πιο πολιτικά από τη Βόρεια Ευρώπη

που πλήγωσαν τη δημόσια στέριση των Ελλήνων και στη συνέχεια επέκτεινε αυτή τη χρέωση και στα άλλα κράτη όπως Πορτογαλία, Ιρλανδία, Ιταλία, Ελλάδα και Ισπανία.

Άλλωστε η αξιολόγηση της συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα στην ελληνική τοπική αυτοδιοίκηση, αποτελεί ένα αρκετά σύνθετο έργο, καθώς συνδέεται άμεσα με τις ειδικές παραμέτρους διαμόρφωσης του εθνικού μοντέλου τοπικής διακυβέρνησης. Παρόλο που ένα τέτοιο μοντέλο τοπικής διακυβέρνησης έχει υποστεί σημαντικές μεταρρυθμίσεις τα τελευταία 20 χρόνια, κυρίως στην προώθηση του εκδημοκρατισμού, της αποκέντρωσης αρμοδιοτήτων και της συνένωσης των δήμων, ωστόσο, παραμένει σε μεγάλο βαθμό μονοπωλιακό και διακριτικό για την περιορισμένη αποτελεσματικότητά του.

Η μονοπωλιακή παροχή δημοτικών υπηρεσιών εξακολουθεί να εμφανίζεται στην ελληνική τοπική αυτοδιοίκηση, παρά τα ιδιαίτερα σημαντικά ζητήματα αποτελεσματικότητάς της, αλλά και τον τεράστιο αριθμό ρυθμιστικών πρωτοβουλιών για την προώθηση της εναλλακτικής παροχής που έχουν εισαχθεί (Sklias, Plimakis, Maris, 2017).

Ωστόσο, η ευρωπαϊκή κρίση είναι η καλύτερη μελέτη περίπτωσης για την εξέταση τόσο των τρωτών σημείων του ευρωπαϊκού πλαισίου οικονομικής διακυβέρνησης όσο και της ίδιας της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Αυτή η δήλωση ισχύει για πολλούς λόγους, πρώτον, επειδή η ευρωπαϊκή κρίση είναι η πιο σοβαρή κρίση που έχει αντιμετωπίσει μέχρι σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση. Δεύτερον, λόγω της κρίσης, τα όρια στη διαδικασία οικονομικής ολοκλήρωσης στην Ευρώπη έχουν τεθεί σε πραγματική δοκιμασία και τρίτον, γιατί οι κύριες αιτίες της κρίσης συνδέονται με το πλαίσιο της οικονομικής διακυβέρνησης που έχει αναπτυχθεί τις τελευταίες δεκαετίες και ως εκ τούτου συνδέονται με την ίδια τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης (Maris, Sklias, 2015).

Το Πλαίσιο Ιδεών της Ε.Ε. για την Αντιμετώπιση της Οικονομικής Κρίσης

Στο βαθύτερο επίπεδο των ιδεών βρίσκονται οι φιλοσοφίες, οι ιδεολογίες και οι λόγοι που συχνά παρουσιάζονται ως οι πιο αργοί στην αλλαγή. Σε αυτό το επίπεδο, ο νεοφιλελευθερισμός έχει συχνά απεικονιστεί ως η ηγεμονική ιδεολογία μιας ανανεωμένης καπιταλιστικής τάξης (Oveerbeek, Apeldoorn 2012). Αλλά θα μπορούσε εναλλακτικά να

γίνει κατανοητό ως η ενσάρκωση ενός κυρίαρχου ορθοφιλελεύθερου «λόγου» στον οποίο οι Ευρωπαίοι τραπεζικοί αξιωματούχοι καθώς και οι Γερμανοί βρίσκονται παγιδευμένοι (Foucault, 2004) – σε αντίθεση με τον γαλλικό «λόγο» ενός πιο ενεργού κράτους, ακόμα κι αν εκσυγχρονιστεί μέσω νεοφιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων.

Σε ενδιάμεσο επίπεδο βρίσκονται οι προγραμματικές ιδέες, είτε «παραδείγματα» (Hall 1993, Schmidt 2002, 2011a), ορισμοί προβλημάτων ή «πλαίσια» (Jobert 1989), που είναι κάτι περισσότερο από «πλαίσια», καθώς συνοδεύονται από ένα ολόκληρο σύνολο πολιτικών συνταγών, μέσων και στόχων, εκτός από μια δεδομένη εννοιολογική προσέγγιση. Η θεωρία παραδειγμάτων προσφέρει μια εξήγηση της ευρωπαϊκής πολιτικής οικονομίας σε δύο περιόδους: το μεταπολεμικό νεοκεϋνσιανό παράδειγμα που κράτησε μέχρι τη δεκαετία του 1970 και η επαναστατική ανατροπή του από τους νεοφιλελεύθερους ως παράδειγμα που κυριαρχεί έκτοτε. Αυτό που δεν μπορεί να κάνει είναι να εξηγήσει γιατί ή πώς επανήλθε ο νεοκεϋνσιανισμός, έστω και πολύ σύντομα το 2008–9, και πώς η ΕΚΤ φαινόταν σιγά-σιγά να απομακρύνεται τα τελευταία δύο χρόνια από την ορθοφιλελεύθερη φιλοσοφία της.

Οι πολιτικές ιδέες έρχονται στο πιο άμεσο επίπεδο και μπορούν να έρθουν σε αντίθεση με τις φιλοσοφίες, τις ιδεολογίες, τα προγράμματα ή τα παραδείγματα των ίδιων των παραγόντων που υποτίθεται ότι βρίσκονται υπό το ζόρκι τους. Η ΕΚΤ είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, καθώς μετακινήθηκε από την ορθοφιλελεύθερη ορθοδοξία και την αυστηρή τήρηση του Χάρτη της και των Συνθηκών σε όλο και πιο ρεαλιστικές κινήσεις που τον Ιούλιο του 2012 –όταν ο Μάριο Ντράγκι δήλωσε ότι θα έκανε «ό,τι χρειαστεί» – σήμανε ότι η ΕΚΤ θα αγόραζε το χρέος των κρατών μελών χωρίς όριο εάν χρειαζόταν, καθιστώντας το όλο, εκτός από το όνομα, (νεοκεϋνσιανό) «δανειστή έσχατης ανάγκης».

Αυτές οι σκέψεις υποδηλώνουν ότι το δόσιμο και το λαβείν της χάραξης πολιτικής είναι πιο περίπλοκο από ό,τι θα επέτρεπαν οι θεωρίες για τα παραδείγματα, οι φιλοσοφικές αρχές, οι ιδεολογίες ή η βαθιά ριζωμένη «λόγια» και ότι δεν εμποδίζουν πάντα τα «υποκείμενά» τους να αναλάβουν δράση, αν και μπορεί να το καθυστερήσουν. Νέες και απροσδόκητες πολιτικές ιδέες που δεν ταιριάζουν με το παράδειγμα εμφανίζονται συνεχώς, ενώ οι φιλοσοφικές ιδέες και τα προγράμματα πολιτικής εξελίσσονται.

Για να εξηγήσουμε τη δυναμική οποιασδήποτε τέτοιας αλλαγής ή συνέχειας, πρέπει να στραφούμε στις συζητητικές διαδικασίες αλληλεπίδρασης μεταξύ των ηγετών της ΕΕ, καθώς συζητούσαν, συζητούσαν, συζήτησαν και αμφισβήτησαν ο ένας τις ιδέες του άλλου για το τι πρέπει να γίνει ως απάντηση στην κρίση. Για να αναλύσουμε την

κρίση, δεν αρκεί να γνωρίζουμε τι σκέφτηκαν ή τι είπαν οι ηγέτες της ΕΕ στον συντονιστικό λόγο για τη χάραξη πολιτικής. Πρέπει επίσης να διερευνήσουμε τι είπαν σε ποιον στη διαδικασία της πολιτικής επικοινωνίας και της δημόσιας πειθούς (Mutz et al. 1996) – καθώς και τι έκαναν.

Οι «επικοινωνιακές δράσεις» σε αυτή τη «δημόσια σφαίρα» (Habermas, 1989) περιπλέκονται όχι μόνο από τα πολλαπλά επίπεδα που εμπλέκονται αλλά και από τις κατευθύνσεις επικοινωνίας, όχι μόνο από πάνω προς τα κάτω αλλά και από κάτω προς τα πάνω, από εθνικό σε υπερεθνικό και από πολίτες στους ηγέτες.

Στην κρίση της ευρωζώνης, ο ισχυρότερος «συνασπισμός υπεράσπισης» (Sabatier 1993) στον συντονιστικό λόγο, συγκροτήθηκε αναμφισβήτητα από μέλη της ΕΚΤ, της Επιτροπής της ΕΕ, της Γερμανίας και ορισμένων άλλων κρατών-μελών της Βόρειας Ευρώπης που αποτελούν τη «Συναίνεση Βρυξελλών-Φρανκφούρτης» (Τζόουνς, 2013). Όλα προώθησαν νεοφιλελεύθερες αρχές για «υγρή» μακροοικονομική πολιτική, δημοσιονομική λιτότητα και «διαρθρωτική μεταρρύθμιση».

Η Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση (ONE) είναι η ίδια ο καρπός μιας προηγούμενης, πιο χαλαρά συνδεδεμένης «επιστημονικής κοινότητας» (Haas 1992) κεντρικών τραπεζιτών, οικονομολόγων και δημοσιογράφων που έπεισαν τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής για τα πλεονεκτήματα της ONE (Verdun, 2000). Τα «καθεστώτα γνώσης», που αποτελούνται από δεξαμενές σκέψης και άλλους εμπειρογνώμονες, έχουν επίσης γίνει τα τελευταία χρόνια ολοένα και πιο σημαντικοί παράγοντες στον συντονιστικό λόγο, παρέχοντας εναλλακτικές απόψεις ή/και συμβουλές ειδικών στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής της ΕΕ (Campbell, Pedersen 2010).

Ένα σημαντικό πρόβλημα για τον συντονισμό της Ευρωζώνης ήταν ότι οι ενέργειες των ηγετών της ΕΕ ήταν συχνά διστακτικές και καθυστερημένες, κυρίως λόγω της αντίστασης του ενός ή του άλλου από τους διάφορους ηγέτες που συμμετέχουν στις διαπραγματεύσεις. Η κρίση θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί αν οι Γερμανοί ηγέτες δεν ήταν τόσο ανθεκτικοί σε οποιοδήποτε είδος διάσωσης της Ελλάδας κατά την περίοδο από τα τέλη Ιανουαρίου έως τις αρχές Μαΐου 2010 (Jones 2010). Η γερμανική κυβέρνηση σταμάτησε με την ελπίδα να κερδίσει τις μεγάλες περιφερειακές εκλογές, ανησυχώντας για την ετυμηγορία του Συνταγματικού Δικαστηρίου και ανησυχούσε για την αρνητική αντίδραση του κοινού σε οποιοδήποτε πακέτο διάσωσης.

Άλλοι ηγέτες της ΕΕ άλλαξαν πορεία, και πάλι λόγω εθνικών εκτιμήσεων που αφορούσαν εταίρους του συνασπισμού ή εκλογικές πιέσεις, συμπεριλαμβανομένων των Φινλανδών και των Σλοβάκων. Επιπλέον, η ΕΕ υπόκειται σε μεγάλο βαθμό σε έναν

περιορισμένο συντονιστικό λόγο λόγω του υπερβολικού διακυβερνητισμού της λήψης αποφάσεων, με τους ηγέτες των κρατών μελών στο Συμβούλιο –ιδιαίτερα τη Γερμανία– να έχουν τον έλεγχο, με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο να βρίσκεται στο περιθώριο και την Επιτροπή της ΕΕ σε μεγάλο βαθμό να ενεργεί ως μια γραμματεία επιφορτισμένη με την εφαρμογή των κανόνων μέσω τεχνοκρατικής εποπτείας.

Η πλειονότητα των περιφερειακών κρατών μελών της ευρωζώνης, η Πορτογαλία, η Ιταλία, η Ισπανία και η Ελλάδα έχουν βιώσει οικονομικές κρίσεις. Μέχρι τώρα, οι Ευρωπαίοι ηγέτες προσπαθούσαν να επιλύσουν τις κρίσεις κυρίως μέσω μέτρων λιτότητας. Για αυτούς, είτε είναι ιδεολογικό είτε πολιτικό θέμα οι απαντήσεις έχουν ταυτιστεί με τις πεποιθήσεις της ελεύθερης αγοράς. Σε αυτή την εργασία, θα υποστηρίξουμε ότι μέχρι τώρα όλες οι λύσεις που έχουν συμφωνηθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο δεν βοηθούν στην επίλυση των βαθύτερων αιτιών του ελληνικού χρηματοπιστωτικού προβλήματος (Sklias, Roukanas, Maris, 2014).

Οι εθνικές κυβερνήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν ακολουθούν καμία από τις ιδέες του Κέινς για να ξεπεράσουν την κρίση. Οι Ευρωπαίοι ηγέτες φαίνεται να έχουν ξεχάσει τον ρόλο τους να ενεργούν ως διαμορφωτές πολιτικής. Υπό αυτές τις συνθήκες, ακόμη και αν το ελληνικό οικονομικό πρόβλημα μπορεί να μετριαστεί, δεν μπορεί να λυθεί.

Η παραπάνω παρατήρηση είναι ιδιαίτερα σημαντική για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διότι κάθε νομισματική ένωση για να επιβιώσει χρειάζεται έναν μηχανισμό δημοσιονομικών μεταβιβάσεων. Αυτός ο μηχανισμός δεν υπάρχει στην Ευρωζώνη. Το κύριο ερώτημα που προσπαθεί να απαντήσει άρθρο του κυρίου Μαρή ωστόσο, είναι ποιος κυβερνά ποιον εντός της ΕΕ; Για να δώσουμε μια απάντηση, θα αναλύσουμε τη σχέση μεταξύ της εθνικής κυριαρχίας και της ικανότητας άσκησης ανεξάρτητης οικονομικής πολιτικής εντός της ΟΝΕ, καθώς και θα επανεξετάσουμε την εξέλιξη αυτής της σχέσης όσον αφορά τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (Maris, 2019).

Καταλήγοντας θα λέγαμε πως στα σχεδόν 27 χρόνια από την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ (ToM), η ΟΝΕ έχει μετατραπεί σε ένα περίπλοκο θεσμό, η πολυπλοκότητα και οι εξουσίες του οποίου έχουν ξεπεράσει ακόμη και τις πιο υποσχόμενες προβλέψεις. Με τα χρόνια, οι φορείς της ΕΕ ανέπτυξαν μια ουσιαστική σχέση εξάρτησης, όπου η ασύμμετρη εξουσία διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο. Στην πραγματικότητα, η ασυμμετρία και η ασύμμετρη δύναμη έχουν γίνει η ενωτική κόλλα για την οικονομική ολοκλήρωση (Maris, Sklias, 2020).

Ο κύριος σκοπός αυτής της μελέτης ήταν να αναλύσει και να αξιολογήσει τη σημασία της ασύμμετρης ισχύος προκειμένου να κατανοήσουμε τη δυναμική και τις αλλαγές στην ΟΝΕ και να καθορίσουμε μέσω ποιου μηχανισμού προωθήθηκε ασύμμετρα η διαδικασία οικονομικής ολοκλήρωσης. Όπως θα υποστηρίξουμε, εντός της ΟΝΕ, φαίνεται να υπάρχει ένας συγκεκριμένος μηχανισμός βρόχου ανάδρασης, μέσω του οποίου η κυριαρχία των ισχυρών ΚΜ αναπαράγεται με τον τρόπο που προτείνεται η πολιτική στο πλαίσιο της σύγχρονης πολιτικής της ΟΝΕ. Η αναπαραγωγή της ασύμμετρης ισχύος εντός της ΟΝΕ διαδραματίζει βασικό ρόλο στη διαμόρφωση του συστήματος διακυβέρνησης και στη λήψη αποφάσεων, και μέσω της οικονομικής ολοκλήρωσης, έχουν δημιουργηθεί οι κατάλληλες δυναμικές για τη διάχυση και την αναπαραγωγή της ασύμμετρης ισχύος (Maris, Sklias, 2020).

Το Πλαίσιο Ιδεών του ΣΥΡΙΖΑ για την Αντιμετώπιση της Οικονομικής Κρίσης και η Αντίθεσή του Σχετικά με την ΟΝΕ και την Ε.Ε. από το 2012 έως και το 2015

Από την αποκατάσταση της δημοκρατίας το 1974, ένα διπολικό κομματικό σύστημα κυριάρχησε στην πολιτική σκηνή στην Ελλάδα. Τα δύο βασικά κόμματα ήταν η κεντροδεξιά Νέα Δημοκρατία και το κεντροαριστερό ΠΑΣΟΚ (Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα). Σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, τα τέλη της δεκαετίας του '70 και οι αρχές της δεκαετίας του '80, ήταν μια θετική περίοδος για την Ελλάδα. Υπήρξαν πρόοδοι σε τομείς όπως το εργατικό δίκαιο και η εκπαίδευση που θεωρήθηκαν οι πιο προοδευτικές στην Ευρώπη (Katsourides, 2016).

Ωστόσο, η *έκρηξη* της οικονομικής κρίσης του 2008 και η επακόλουθη σκληρή νεοφιλελεύθερη διαδικασία λιτότητας, οδήγησαν σε δραματική επιδείνωση της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας. Το ΠΑΣΟΚ ως πολιτικό κόμμα, ήταν η πρώτη κυβέρνηση της Ευρωζώνης που υπέβαλε αίτηση για δάνειο προς διάσωση της χώρας στο ΔΝΤ, με βάση το επιχείρημα ότι η αποδοχή του Μνημονίου ήταν ο μόνος τρόπος για να παραμείνει η Ελλάδα στην Ευρωζώνη.

Ωστόσο, τα μέτρα λιτότητας οδήγησαν σε μια δραματική έκβαση. Το ελληνικό δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ, αυξήθηκε από 129% το 2009 σε 175% το 2013. Οι νέες πολιτικές οδήγησαν σε υψηλή ανεργία που έφτασε το 28% το 2013, καθώς και σε αυξημένα ποσοστά αυτοκτονιών. Επιπλέον, το ένα τρίτο του πληθυσμού έχασε την πρόσβαση σε κοινωνική ασφάλιση και δωρεάν υγειονομική περίθαλψη,

συμπεριλαμβανομένων των εμβολιασμών.

Αυτή η κρίση οδήγησε αναπόφευκτα στην αποκάλυψη της κακοδιαχείρισης, της διαφθοράς και των πελατειακών πρακτικών του πολιτικού συστήματος της Ελλάδας, και ιδιαίτερα των μακρών ετών στην κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ. Το καπάκι που δημιουργήθηκε στον πολιτικό χώρο του ΠΑΣΟΚ, έδωσε στον Σύριζα μια μοναδική ευκαιρία να δράσει (Katsourides, 2016).

Στις εκλογές του 2012, τις πρώτες εκλογές που διεξήχθησαν μετά την οικονομική κρίση, ο ακροαριστερός ΣΥΡΙΖΑ σημείωσε μια σημαντική πρόοδο, κερδίζοντας 26,89% των ψήφων, μόλις 3% πίσω από τη Νέα Δημοκρατία. Την ίδια ώρα, ο ακροδεξιός ΑΝΕΛ έλαβε το 7,5% των ψήφων. Και το νεοναζιστικό κόμμα Χρυσή Αυγή έλαβε το 7% των ψήφων, εξασφαλίζοντας 18 έδρες στην ελληνική Βουλή (Vasilopoulou, Halikiopoulou, 2015). Μετά τις εκλογές του 2012, ο συνασπισμός Νέας Δημοκρατίας, ΠΑΣΟΚ και Δημοκρατικής Αριστεράς (ΔΗΜΑΡ) ανέλαβε το βάρος της ευθύνης να επαναδιαπραγματευτεί τη συμφωνία διάσωσης και το δύσκολο έργο της εξόδου της Ελλάδας από την κρίση.

Ωστόσο, δεδομένου του επιπέδου επιδείνωσης της ελληνικής οικονομίας, τα περιθώρια επιτυχίας ήταν εξαιρετικά περιορισμένα. Από τις ταραχές στην Ελλάδα το 2008, οι νέοι άρχισαν να ταυτίζονται με τον ΣΥΡΙΖΑ και την αντι-κατεστημένη ρητορική του. Με τον ίδιο τρόπο, ψηφοφόροι από το δημόσιο τομέα και ιδιοκτήτες μικρών επιχειρήσεων άρχισαν να έλκονται όλο και περισσότερο από την προπαγάνδα του ΣΥΡΙΖΑ. Πράγματι, η υπόσχεση Τσίπρα προς τους ψηφοφόρους βασίστηκε σε ένα κάπως μη ρεαλιστικό αλλά πολύ επιθυμητό αποτέλεσμα τερματισμού των επώδυνων μέτρων λιτότητας και αύξησης των δημοσίων δαπανών. Ο ΣΥΡΙΖΑ κατηγορήσε κυρίως την Τρόικα, την ΟΝΕ και την Ε.Ε. καθώς και τις αποφάσεις της για τα καταστροφικά προβλήματα της Ελλάδας. Ως αποτέλεσμα, το κόμμα πρότεινε πολύ δημοφιλείς πολιτικές, συμπεριλαμβανομένης της δωρεάν ηλεκτρικής ενέργειας για τους ανθρώπους των οποίων οι προμήθειες έχουν διακοπεί και τα κουπόνια τροφίμων που θα διανεμηθούν στα σχολεία (Vasilopoulou, Halikiopoulou, 2015).

Όσον αφορά την οργάνωση του κόμματος, πριν από το 2012 το κόμμα σχηματιζόταν γύρω από μια ανόμοια ομάδα ανθρώπων με έντονη συμμετοχή σε κοινωνικά κινήματα και κινητοποιήσεις. Μετά τις εκλογές του 2012, ο Τσίπρας χρειάστηκε να μετατρέψει έναν συνασπισμό ετερογενούς οργάνωσης σε ενιαίο κόμμα και να μετατρέψει την κουλτούρα του κόμματος σε πολύ βαθύ επίπεδο. Το πρώτο βήμα ήταν να ενσωματωθούν άνθρωποι που αγαπούν την εξουσία. Στην πραγματικότητα, οι πελατειακές

νοοτροπίες και συνήθειες είναι πολύ βαθιά ριζωμένες στην ελληνική κοινωνία, συμπεριλαμβανομένων των λαϊκών τάξεων. (Katsourides, 2016).

Αυτή η διαδικασία περιλάμβανε επίσης την παρουσίαση μορφών που σχετίζονται με το πολιτικό κατεστημένο. Αυτοί θα ήταν άνθρωποι που ήταν προηγουμένως στο ΠΑΣΟΚ και έχασαν την εξουσία, καθώς και άνθρωποι που απλώς απογοητεύτηκαν από τις αποτυχημένες πολιτικές του ΠΑΣΟΚ και τα σκάνδαλα διαφθοράς. Επρόκειτο για άτομα που είχαν υπηρετήσει στις κυβερνήσεις Σημίτη ή/και Παπανδρέου. Δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η περίπτωση του Παναγιώτη Κουρουμπλή, ο οποίος ήταν πλέον υπουργός Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης και του Αλέξη Μητρόπουλου, αντιπροέδρου της Βουλής στην προηγούμενη θητεία. Αν και υπήρξαν έντονες αντιδράσεις από τα τοπικά παραρτήματα και τα περιφερειακά στελέχη κατά των προθέσεων του Σύριζα, ο Τσίπρας προσπάθησε πολύ και κατάφερε να συμπεριλάβει κάποιους από αυτούς τους εκλογικούς καταλόγους το 2015 (Vasilopoulou, Halikiopoulou, 2015).

Μια στροφή προς τα δεξιά στην ιδεολογία του κόμματος, συνόδευσε την εσωκομματική αναδιάρθρωση. Σε αντίθεση με τους *Podemos* στην Ισπανία, πριν από το 2012, ο ΣΥΡΙΖΑ δεν μιλούσε πολύ για τα σκάνδαλα διαφθοράς και τη μακροχρόνια κατάρρευση της χώρας, την ανάγκη για ειλικρίνεια και πολιτική ακεραιότητα. Ο ΣΥΡΙΖΑ αποδοκιμαζόταν για τις εξωτερικές καπιταλιστικές δυνάμεις που αρνούσαν το χρέος και εργαζόνταν σε μια διεθνή εκστρατεία κατά της νομιμότητάς του. Ωστόσο, υπήρξε μια σαφής αλλαγή στην ηγεσία του ΣΥΡΙΖΑ το καλοκαίρι του 2012, όταν άρχισε να αντιστρέφει τη στάση του. Οι διατυπώσεις στα έγγραφα του κόμματος δεν άλλαξαν, αλλά υπήρχε διπλός λόγος. Στο πρόγραμμα του κόμματος υπάρχουν δηλώσεις για σοσιαλισμό και καμία θυσία για το ευρώ, ωστόσο αυτές οι δηλώσεις δεν εκφράζονται πλέον δημόσια, ειδικά όχι από τον Τσίπρα και τον κύκλο γύρω του (Vasilopoulou, Halikiopoulou, 2015).

Επιπλέον, από το 2012 και μετά, το είδος της πολιτικής πρακτικής που ευνοούσε η ηγεσία Τσίπρα δεν ξεπέρασε τον κοινοβουλευτισμό. Ήταν ξεκάθαρο ότι ο ΣΥΡΙΖΑ ήθελε να *ρίξει* τον συνασπισμό Σαμαρά, αλλά μόνο με κοινοβουλευτική τακτική, εστιάζοντας στις προεδρικές εκλογές στα τέλη του 2014. Η Βουλή των Ελλήνων εκλέγει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας με ειδική πλειοψηφία, κάτι που δεν έκανε ο Σαμαράς.

Όσον αφορά τα μεγάλα *κύματα κινητοποιήσεων* 2010, 2011, αρχές 2012, σιγά σιγά εξαφανίστηκαν. Ωστόσο, αρκετές φορές μεταξύ 2013 και 2015 επαναλειτούργησαν κινητοποιήσεις, όπως συνέβη όταν ο Σαμαράς έκλεισε τη δημόσια ραδιοτηλεόραση, ΕΡΤ, τον Ιούνιο του 2013 ή μετά τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα από τη Χρυσή Αυγή τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους ή κατά τη διάρκεια η απεργία των εργαζομένων στις

μεταφορές στις αρχές του 2013.

Στις αρχές του φθινοπώρου του 2014, όταν οι εκλογές πλησίαζαν, ο ΣΥΡΙΖΑ δεν είχε μανιφέστο. Το «Πρόγραμμα Θεσσαλονίκης» του Σεπτεμβρίου 2014, έρχεται να αποκαλύψει για άλλη μια φορά την αντίφαση στη ρητορική του Σύριζα. Από τη μια πλευρά, το πρόγραμμα υποστήριζε μια σειρά δεσμεύσεων που ξεκάθαρα έσπασαν την πολιτική λιτότητας, όπως ήταν η κρατικοποίηση των τραπεζών και η επαναδιαπραγμάτευση του χρέους με μεγάλη διαγραφή, αλλά από την άλλη το έγγραφο υποστήριζε μια καλή - ο συμβιβασμός μας με την ΕΕ. Κάποια από τα ελληνικά αιτήματα, όπως η απασχόληση στον δημόσιο τομέα, υποτίθεται ότι θα χρηματοδοτούνταν με επιδοτήσεις της ΕΕ.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, μεταξύ 2010 και 2015, οι δομές εξουσίας της ΕΕ είχαν επεκταθεί, επιβάλλοντας υποχρεωτικούς κλιμακωτούς στόχους και διαρθρωτικές προσαρμογές για όλους, όχι μόνο για τις χώρες της Τρόικας. Ο αντινεο-φιλελευθεριστικός λόγος του ΣΥΡΙΖΑ εξαφανιζόταν, αλλά οι ψευδαισθήσεις για το τι θα μπορούσαν να πάρουν από την Ευρώπη παρέμειναν. Η ηγεσία του κόμματος υποστήριζε μια «συμφωνία win-win», αλλά αυτό αποδείχτηκε απλώς μια ψευδαίσθηση. Δεν τους έλειπε ο πολιτικός ρεαλισμός και η εμπειρία του τρόπου λειτουργίας των Βρυξελλών που απαιτούνταν για να επιβιώσουν οι διαπραγματεύσεις.

Αμέσως μετά την εκλογή του, η θέση Τσίπρα κινείται από μια ακροδεξιά προσέγγιση και την ετοιμότητα για σύγκρουση με τους πιστωτές, σε μια πιο συγκρατημένη στάση που ήθελε την Ελλάδα να παραμείνει στην Ευρωζώνη. Ως εκ τούτου, ο Τσίπρας ζήτησε μια πιθανή διαγραφή του χρέους και ξεκίνησε τη διαδικασία επαναδιαπραγμάτευσης για τη συμφωνία διάσωσης της Ελλάδας με την ΕΕ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Είναι σημαντικό επίσης να σημειωθεί ότι την ίδια περίοδο, η ηγεσία του Τσίπρα άρχισε να *χτίζει* γέφυρες με άτομα του κρατικού συστήματος, στρατιωτικούς και διπλωματικούς κύκλους και προσέγγισε την πιο κεντρώα πτέρυγα της Νέας Δημοκρατίας. Ένα αποτέλεσμα ήταν η εκλογή του συντηρητικού *βετεράνου* Προκόπη Παυλόπουλου ως Προέδρου της Δημοκρατίας τον Φεβρουάριο του 2015. Ο Προκόπης Παυλόπουλος κέρδισε 233 ψήφους, δηλαδή 33 περισσότερες από την πλειοψηφία των 2/3 που απαιτούνταν στον πρώτο γύρο της ψηφοφορίας. Τον ψήφισαν οι βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ, των ΑΝΕΛ και της Νέας Δημοκρατίας (Vasilopoulou, Halikiopoulou, 2015).

Ωστόσο, μεταξύ Ιανουαρίου και Ιουλίου 2015, η νέα κυβέρνηση εφάρμοσε πολύ λίγες πτυχές του Προγράμματος της Θεσσαλονίκης. Σήμερα λοιπόν, μετά από οκτώ χρόνια

και τρία προγράμματα διάσωσης, η Ελλάδα επιθυμεί να ανακτήσει την οικονομική της κυριαρχία και οι πιστωτές της σχεδιάζουν ήδη δεσμεύσεις μετά τη διάσωση. Ωστόσο, το μέλλον της Ελλάδας μετά τη διάσωση δεν μπορεί να είναι πολύ διαφορετικό από το παρόν της. Σίγουρα θα πρέπει να περιλαμβάνει δεσμευτικούς στόχους και αναθεωρήσεις συμμόρφωσης για πολλά χρόνια ακόμα. Η ιστορία του ΣΥΡΙΖΑ είναι ακόμη σε εξέλιξη. Ωστόσο, ένα είναι σίγουρο μέχρι στιγμής, τα νέα κόμματα που ακολουθούν παλιές πρακτικές έχουν περιορισμένα περιθώρια επιτυχίας.

Κατάρτιση Μνημονίων Επί ΣΥΡΙΖΑ και Λόγοι Δημιουργίας τους

Ο ΣΥΡΙΖΑ κέρδισε τις εκλογές του 2015, με το λιγότερο ριζοσπαστικό μανιφέστο του, το λεγόμενο Πρόγραμμα της Θεσσαλονίκης. Στο εσωτερικό της χώρας ωστόσο, υποσχέθηκε να *σπάσει* τις πολιτικές λιτότητας με «*σταδιακή αποκατάσταση μισθών και συντάξεων*» και «*ανοικοδόμησης του κοινωνικού κράτους*» (ΣΥΡΙΖΑ, 2014). Η ανάπτυξη θα μπορούσε να προωθηθεί μέσω δημόσιων επενδύσεων, κινήτρων για μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις και ενεργειακών επιδοτήσεων στον κλάδο.

Διεθνώς, ο ΣΥΡΙΖΑ θα ήταν έτοιμος να εμπλακεί σε διαπραγματεύσεις για διαγραφή του μεγαλύτερου μέρους του δημόσιου χρέους και παράταση της περιόδου πληρωμής στο υπόλοιπο μέρος του δανείου της χώρας, η ικανότητα εκτέλεσης ισοσκελισμένου προϋπολογισμού και όχι η ανάγκη δημιουργίας πρωτογενούς πλεονάσματος, ποσοτική χαλάρωση που παρέχεται από την ΕΚΤ και, σε ευρύτερη κλίμακα, μια νέα συμφωνία δημοσίων επενδύσεων που θα μπορούσε να χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΣΥΡΙΖΑ, 2014).

Ταυτόχρονα, το ενδεχόμενο εξόδου από την ευρωζώνη αποκλείστηκε εντελώς, παρόλο που υποστηρίχθηκε ως εφεδρικό σχέδιο από τα μέλη της Αριστερής Πλατφόρμας (ριζοσπαστικό ρεύμα του ΣΥΡΙΖΑ τότε) και παρά τη συνολική κριτική άποψη του ΣΥΡΙΖΑ για «τη σημερινή νεοφιλελεύθερη και αντιδημοκρατική Ευρώπη του φόβου και των μνημονίων» (Τσίπρας, 2014). Έτσι, *καταρρίφθηκε* το πρώην σύνθημα «Καμία θυσία στο ευρώ» από την προεκλογική εκστρατεία του 2012 (Κουβελάκης, 2016).

Αυτό εξηγείται σε μεγάλο βαθμό από τη δέσμευση του ΣΥΡΙΖΑ στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, η οποία πηγάζει από τη θεμελιώδη άποψή του, απηχώντας τις ευρωκομμουνιστικές ρίζες του κόμματος κι' ότι ο μακροχρόνιος αγώνας για το σοσιαλισμό μπορεί να λάβει χώρα μόνο σε ένα πανευρωπαϊκό, διεθνές πλαίσιο (ΣΥΡΙΖΑ, 2013).

Σύμφωνα με τον κύριο Νικολακάκη (2016), ο αριστερός ευρωπαϊσμός του κόμματος είναι άμεσο υποπροϊόν της άρνησης του κόμματος της εκδοχής του Στάλιν για τον «σοσιαλισμό σε μια χώρα».

Ωστόσο, η ελπίδα του ΣΥΡΙΖΑ τότε, να πείσει την Τρόικα να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της, επιβεβαιώνοντας εκ νέου την πρόθεσή του να παραμείνει στην Ευρωζώνη, ανεξάρτητα από την απάντηση της Τρόικας σε αυτά τα αιτήματα, σύντομα αποδείχθηκε μάλλον άστοχη. Μετά από αρκετούς μήνες διαπραγματεύσεων και παρότι διοχέτευσε τα περισσότερα δημόσια κονδύλια προς την αποπληρωμή του χρέους για να αποδείξει την καλή πίστη της, η υπό τον ΣΥΡΙΖΑ κυβέρνηση δεν έλαβε καμία παραχώρηση από την Τρόικα. Αντίθετα, στα τέλη Ιουνίου η ΤΡΟΙΚΑ έκανε μια προσφορά που επιβεβαίωσε σε γενικές γραμμές τις υφιστάμενες διατάξεις των δύο Μνημονίων.

Η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ την απέρριψε και προκήρυξε δημοψήφισμα για αυτό, στο οποίο η ΕΚΤ αντέδρασε, διακόπτοντας τη ροή ρευστότητας προς τις ελληνικές τράπεζες. Αυτό ανάγκασε την κυβέρνηση να επιβάλει κεφαλαιακούς ελέγχους για να αποτρέψει μια πλήρους κλίμακας *bank run* που πιθανότατα θα είχε παραλύσει την οικονομία, ενώ αρνήθηκε να πληρώσει μια προγραμματισμένη δόση 1,6 δισ. ευρώ του δανείου στο ΔΝΤ (Tsatsanis & Terperoglou, 2016). Σε αυτό το πλαίσιο, το δημοψήφισμα πραγματοποιήθηκε στις 5 Ιουλίου, με το 61,3% των ψηφοφόρων να υποστηρίζει τη θέση της κυβέρνησης και να απορρίπτει την προσφορά της Τρόικας.

Ωστόσο, σε μια δραματική ανατροπή, στις 13 Ιουλίου η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ υπέγραψε συμφωνία με την Τρόικα που περιείχε σκληρότερους όρους από αυτούς που απορρίφθηκαν στο δημοψήφισμα με αντάλλαγμα ένα τρίτο πρόγραμμα διάσωσης για την Ελλάδα ύψους 86 δισ. ευρώ και «μια αόριστη υπόσχεση για επανεξετάστε το θέμα της αναδιάρθρωσης του χρέους στο μέλλον» (Τσατσάνης & Τεπέρογλου, 2016). Συμφωνώντας με αυτό το τρίτο Μνημόνιο, η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ δέχθηκε όχι μόνο να εγκαταλείψει την εκλογική της υπόσχεση να ανατρέψει τα μέτρα λιτότητας που είχαν λάβει προηγούμενες κυβερνήσεις, αλλά να εφαρμόσει περαιτέρω μέτρα λιτότητας, συμπεριλαμβανομένης της διεύρυνσης της φορολογικής βάσης, της μεταρρύθμισης του συνταξιοδοτικού συστήματος και της περικοπής περισσότερων δημοσίων δαπανών για την επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος. Επιπλέον, η ελληνική κυβέρνηση δεσμεύτηκε να ιδιωτικοποιήσει δημόσια περιουσιακά στοιχεία αξίας 50 δισ. ευρώ υπό την άμεση εποπτεία της Τρόικας, η οποία θα έπρεπε επίσης να εγκρίνει οποιαδήποτε οικονομική πολιτική επιδιώκει η κυβέρνηση (Δουζίνας, 2017).

Όπως ανέφεραν οι Τσατσάνης και Τεπέρογλου (2016), η ακριβής διαδικασία λήψης αποφάσεων που οδήγησε στη θεαματική ανατροπή της ελληνικής κυβέρνησης λίγες μέρες μετά την ηχηρή πολιτική της νίκη στο δημοψήφισμα, πιθανότατα δεν θα εξακριβωθεί ποτέ πλήρως. Ωστόσο, μια κυρίαρχη, αν και εικαστική, εξήγηση ήταν ότι η κυβέρνηση Τσίπρα είχε συνειδητοποιήσει πριν από το δημοψήφισμα ότι, δεδομένης της σταθερής δέσμευσής της να παραμείνει στην Ευρωζώνη, θα έπρεπε να ενδώσει στους όρους της Τρόικας.

Ο Τσίπρας πίστευε ότι σε ένα δημοψήφισμα ο πληθυσμός – το 76% του οποίου ήθελε να παραμείνει η χώρα στην Ευρωζώνη σύμφωνα με τις περισσότερες δημοσκοπήσεις (Τσατσάνης & Τεπέρογλου, 2016) – θα υποστήριζε την προσφορά της Τρόικας, δίνοντας έτσι στην κυβέρνηση τη νομιμότητα να να το αποδεχτεί και να αθετήσει τις δικές του εκλογικές υποσχέσεις. (Παγιάτσος, 2017, Βαρουφάκης, 2017, Τσεμπέλης, 2015).

Η Αριστερή Πλατφόρμα του ΣΥΡΙΖΑ αντιτάχθηκε στη συμφωνία και οι βουλευτές της την καταψήφισαν στη Βουλή. Υποστήριζαν ότι υπήρχε μια εναλλακτική σε αυτή την αναστροφή και θα ισοδυναμούσε με έξοδο από την Ευρωζώνη και εισαγωγή εθνικού νομίσματος (του οποίου η αρχική υποτίμηση πιθανότατα θα ενίσχυε τις εξαγωγές), έναν δημοκρατικό έλεγχο του δημόσιου χρέους με αποτέλεσμα την εισαγωγή ποσοτικής χαλάρωσης για τη χρηματοδότηση δημόσιων υπηρεσιών, υποδομών και δημιουργία θέσεων εργασίας, ελάφρυνση χρέους για ΜΜΕ και νοικοκυριά, κρατικοποίηση τραπεζών υπό δημοκρατικό έλεγχο και συνολική αναπτυξιακή πολιτική για την αναζωογόνηση της βιομηχανίας της χώρας (Flassbeck & Lapavistas, 2011, Παγιατσός, 2017).

Ενώ ο Τσίπρας εξασφάλισε την έγκριση της συμφωνίας από τη Βουλή με τη βοήθεια βουλευτών του ΠΑΣΟΚ και της Νέας Δημοκρατίας, 25 βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ αντιτάχθηκαν. Ως εκ τούτου, διέλυσε τη Βουλή και προκήρυξε νέες εκλογές για τον Σεπτέμβριο. Υποστηρίζοντας ότι η συμφωνία με την Τρόικα δεν ήταν μια γνήσια επιλογή αλλά ο μόνος τρόπος για να αποφευχθεί η «εθνική αυτοκτονία» και προειδοποιώντας επίσης για την επιστροφή στην εξουσία των πολιτικών δυνάμεων που «γονάτισαν τη χώρα και έφεραν τα μνημόνια» (Τσίπρας 2015), κέρδισε ο ΣΥΡΙΖΑ με 35,5% των ψήφων και σχημάτισε νέα κυβέρνηση με τους ΑΝΕΛ.

Η Αριστερή Πλατφόρμα και άλλα ριζοσπαστικά στοιχεία του ΣΥΡΙΖΑ διασπάστηκαν για να σχηματίσουν το νέο κόμμα Λαϊκή Ενότητα, το οποίο όμως κέρδισε μόλις 2,9%, και έτσι έπεσε κάτω από το όριο του 3% για την κοινοβουλευτική εκπροσώπηση. Μετά από εκείνη τη διάσπαση, ο ΣΥΡΙΖΑ επιτρέπει πλέον μόνο τη

διαμόρφωση εσωτερικών δήθεν τάσεων αλλά όχι οργανωμένων παρατάξεων (Δουζίνας, 2017).

Από αυτές τις εκλογές, η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ εφάρμοσε τα μέτρα που ορίζει το τρίτο Μνημόνιο, το οποίο πυροδότησε γενική απεργία στις αρχές του 2016 και ακόμη και επιθέσεις στα γραφεία του κόμματος και τις δημόσιες εκδηλώσεις (Δουζίνας, 2017). Τα μέτρα αυτά περιλάμβαναν τη μείωση του φορολογικού ορίου από 700 ευρώ σε περίπου 400 ευρώ το μήνα, περικοπές σε συντάξεις άνω των 700 ευρώ μηνιαίως, αυξημένη έμμεση φορολογία σε ορισμένα αγαθά και μερική ή πλήρη ιδιωτικοποίηση δεκατεσσάρων περιφερειακών αεροδρομίων και του λιμανιού του Πειραιά. (Παγιάτσος 2017, Σωτήρης 2016).

Ταυτόχρονα, η κυβέρνηση εφάρμοσε πολλά μέτρα με στόχο την άμβλυνση των κοινωνικών επιπτώσεων της λιτότητας, όπως παροχή κουπονιών διατροφής, επιδοτήσεις ενοικίου και δωρεάν ρεύμα σε τριακόσιες χιλιάδες οικογένειες, δωρεάν υγειονομική περίθαλψη σε δύο εκατομμύρια ανασφάλιστους, δωρεάν γεύματα για το σχολείο και απαγόρευση κατάσχεσης οικογενειακών κατοικιών για μη εξυπηρετούμενα δάνεια (Δουζίνας, 2017). Επιπλέον, η κυβέρνηση χορήγησε την ιθαγένεια σε μετανάστες, νομιμοποίησε την κοινωνική ένωση για ομόφυλα ζευγάρια και αποποινικοποίησε τους αντιρρησίες συνείδησης και τους φοροφυγάδες (Δουζίνας, 2017).

Τον Αύγουστο του 2018, η χώρα τερμάτισε επίσημα το οκταετές πρόγραμμα διάσωσης, αν και η Τρόικα θα διατηρήσει την εποπτεία της για να διασφαλίσει ότι ο στόχος του πρωτογενούς πλεονάσματος 2,2% έως το 2022 θα επιτευχθεί (Brunsden & Khan, 2018). Στο μεταξύ, η ανεργία παραμένει στο 20%, με 43% την ανεργία στους νέους (Henley, Boffey & Smith, 2018). Τελικά, τον Ιανουάριο του 2019, η Βουλή των Ελλήνων ενέκρινε με ψηφοφορία μια συμφωνία για τη μακροχρόνια διαμάχη σχετικά με το επίσημο όνομα της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, που αναγνωρίζεται εφεξής ως Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας – μια διπλωματική επιτυχία που δοκίμασε ο Τσίπρας να αξιοποιήσει την προοπτική των γενικών εκλογών αργότερα (BBC News, 2019).

Υπό αυτό το πρίσμα, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι η συνειδητοποίηση από τον ΣΥΡΙΖΑ της ανάγκης για διακρατική δικτύωση και συνεργασία με κόμματα ομοϊδεάτες ήρθε πριν από το 2015, στα πρώτα χρόνια της κρίσης (Sheehan, 2016). Σε μια δημόσια συνάντηση στο Λονδίνο το 2013, ο Τσίπρας (2013β) κατέστησε σαφές ότι *«Δεν θα μπορέσουμε να πετύχουμε τους στόχους μας χωρίς την αλληλεγγύη και τη βοήθεια της Ευρωπαϊκής Αριστεράς. Ο αγώνας μας είναι ο ίδιος»*.

Ωστόσο, από νωρίς, η έκκληση του ΣΥΡΙΖΑ στη διακρατική συνεργασία δεν περιορίστηκε στη μη σοσιαλδημοκρατική αριστερά, αλλά επεκτάθηκε και στα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα (Τσίπρας, 2013). Μετά τη συμφωνία του 2015, το κόμμα έχει όλο και περισσότερο επικεντρώθηκε στη διακρατική δικτύωση και συνεργασία με στοιχεία από σοσιαλδημοκρατικά και Πράσινα κόμματα που συμμερίζονται σε γενικές γραμμές το όραμα του ΣΥΡΙΖΑ για μια μεταρρυθμισμένη ΕΕ.

Έτσι, ο ΣΥΡΙΖΑ είχε διμερείς συναντήσεις με σοσιαλδημοκρατικά κόμματα (Χατζησταύρου, 2016) και ο Τσίπρας άρχισε να παρακολουθεί ως παρατηρητής τις συνεδριάσεις του Ε.Κ. (Σιδέρης, 2018). Αυτό τροφοδότησε τον ισχυρισμό του σοσιαλδημοκρατισμού του ΣΥΡΙΖΑ, κάτι που ωστόσο αρνήθηκε ο Τζιάνι Πιτέλλα, ο αρχηγός της σοσιαλδημοκρατικής ομάδας στο ΕΚ (Μιχαλόπουλος, 2016).

Επιπλέον, στην τέταρτη Σύνοδο Κορυφής των χωρών της Νότιας Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2018, ο Τσίπρας υπέγραψε μαζί με τους άλλους πρωθυπουργούς των κρατών-μελών του Νότου, συμπεριλαμβανομένου του τότε δεξιού Ισπανού πρωθυπουργού Ραχόι, μια δήλωση που καλούσε την Ε.Ε. να *«συνδυάσει πλήρως την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία»*, αν και αυτή η έκκληση δεν έχει μεταφραστεί μέχρι στιγμής σε πιο συγκεκριμένο συντονισμό μεταξύ αυτών των κυβερνήσεων.

Όπως έχει επισημάνει ο Calossi (2016), η προσέγγιση του ΣΥΡΙΖΑ με τμήματα της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας *«θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως τα πρώτα βήματα προς μια κεντροαριστερή συμμαχία (ενδεχομένως με την ένταξη και των πράσινων κομμάτων), ως εναλλακτική λύση το χονδροειδές στυλ συνασπισμού, που χαρακτηρίζει από καιρό τα θεσμικά όργανα της ΕΕ.»*. Το πιο σημαντικό στοιχείο προς αυτή την κατεύθυνση μέχρι στιγμής ήταν η δημιουργία της Προοδευτικής Ομάδας το 2016, η οποία περιλαμβάνει ευρωβουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ και αρκετούς σοσιαλδημοκράτες και βουλευτές των Πρασίνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΙΔΕΕΣ ΠΟΛΙΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Πως Αντιμετώπιζαν οι Πολίτες το Τέλος Διακυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ το 2019

Κατά τη δεύτερη θητεία του (Σεπτέμβριος 2015-2019), ο ΣΥΡΙΖΑ εγκατέλειψε σταδιακά τα ριζοσπαστικά στοιχεία του και τις ριζοσπαστικές πολιτικοοικονομικές λύσεις που υποστήριζε και υιοθέτησε πιο ρεαλιστικές θέσεις και πολιτικές. Το κόμμα δεν δυσκολεύτηκε να δεχτεί τη φιλελεύθερη δημοκρατία με όλα της τα προβλήματα, ούτε να σχηματίσει κυβέρνηση συνασπισμού με τους Ανεξάρτητους Έλληνες, ένα ριζοσπαστικό-δεξιό κόμμα. Ξέχασε το πρόσφατο αντιμπεριαλιστικό παρελθόν του και αναγνώρισε τη δημοσιονομική πειθαρχία και τις φιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις ως σημαντικό εργαλείο διακυβέρνησης.

Λίγο πριν το τέλος της θητείας του το 2019, ο Τσίπρας τάχθηκε υπέρ της μετακίνησης του κόμματος σε μια νέα πολιτική κατεύθυνση μέσω μιας λεγόμενης «προοδευτικής συμμαχίας» (αλλά σε συνεργασία τόσο με προοδευτικούς όσο και με συντηρητικούς πολιτικούς), τασσόμενος με την κεντροαριστερά και υιοθετώντας συναινετική πολιτική και «πολιτικός ρεαλισμός». Μετά την εκλογική ήττα του ΣΥΡΙΖΑ το 2019, αυτά τα βήματα προς την «δεξιά πλευρά» του κόμματος, έγιναν πιο συγκεκριμένα. Ο ΣΥΡΙΖΑ αποδέχτηκε το ρόλο μιας «ρεαλιστικής» πολιτικής δύναμης, που δεν είχε σκοπό να «ανατρέψει» το πολιτικό σύστημα ή να επιδιώξει τη «ριζική μεταρρύθμισή» του, αλλά αντίθετα ένα κόμμα που σκοπεύει να διαχειριστεί την οικονομία μέσω συγκεκριμένων, στοχευμένων κοινωνικών παρεμβάσεων στα όρια του υπάρχοντος συστήματος.

Αν και ο Τσίπρας περιέγραψε το πρόγραμμα του νέου κόμματος ως ριζοσπαστικό και ρεαλιστικό, ήταν δύσκολο να διακρίνει κανείς πια ριζοσπαστισμό. Όπως πολύ σωστά υποστηρίζει ο ακαδημαϊκός και δημοσιογράφος Παναγιώτης Σωτήρης, στην περίοδο της πανδημίας ο ΣΥΡΙΖΑ δεν προχώρησε σε ιδεολογική αντεπίθεση κατά της κυβέρνησης καθώς απέφυγε να επισημάνει τους περιορισμούς της αγοράς (στους οποίους επικαλέστηκε η συντηρητική κυβέρνηση) ή τη σημασία του κράτους. παρέμβαση, συναινώντας έτσι σε μεγάλο βαθμό σε μια συντηρητική λογική «διαχείρισης» της σημερινής κατάστασης.

Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της θητείας του (2015-2019), ο ΣΥΡΙΖΑ συνέχισε να καταφεύγει σε λαϊκιστικά ρεπερτόρια λόγου και παραστατικού, με τις λαϊκές τάξεις να κατέχουν κεντρική θέση στον λόγο του, αρνούμενοι να συμβιβαστούν με το πολιτικό και οικονομικό κατεστημένο, ενώ προωθούν και διατηρούν σε κάποιο βαθμό – στενή σχέση με ορισμένες κοινωνικές ομάδες και οργανώσεις όπως εργαζόμενοι που πλήττονται από περικοπές θέσεων εργασίας και μέτρα λιτότητας της προηγούμενης κυβέρνησης και επαναπροσλαμβάνονται από την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ, τμήματα στο κάτω μέρος της ταξικής δομής, όπως οι άνεργοι και τα χαμηλά -μισθωτοί, μειονότητες όπως οι Ρομά και άλλοι.

Ωστόσο, η λαϊκιστική της λογική έχασε σταδιακά την αυστηρότητα και την κεντρική της θέση. Οι δεσμοί του κόμματος με τις λαϊκές τάξεις άρχισαν να εξασθενούν καθώς ο ενστερνισμός των πολιτικών λιτότητας από την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ και οι κρίσιμες αποφάσεις που έλαβε σε μια σειρά πολιτικών, κοινωνικών και εθνικών ζητημάτων όπως η διαχείριση της μεταναστευτικής/προσφυγικής κρίσης, η διαμάχη για την ονομασία της Μακεδονίας και άλλα, είχαν αρνητική επίδραση.

Μετά την εκλογική του ήττα το 2019, σταδιακά έγινε σαφές ότι ο λαϊκισμός του ΣΥΡΙΖΑ δεν είχε καμία σχέση με τη λαϊκιστική ένταση και το πάθος του παρελθόντος. Στην αντιπολίτευση, όπως και από το 2019, ο ΣΥΡΙΖΑ συνέχισε να διατηρεί στοιχεία της λαϊκιστικής του ρητορικής και λιγότερο έντονες πτυχές του αντιελιτισμού του, όπως η εμμονή του αυτοπροσδιορισμού του με τους «πολλούς» εναντίον «των ελίτ του κατεστημένου». Σύμφωνα με τον ερευνητή του λαϊκισμού Αντώνη Γαλανόπουλο, ενώ ο ΣΥΡΙΖΑ εξακολουθεί να αναγνωρίζεται επακριβώς ως αριστερό λαϊκιστικό κόμμα, ο λαϊκιστικός λόγος του ομολογουμένως έχει αμβλυνθεί κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Ο ΣΥΡΙΖΑ φαίνεται να μετριάξει τη λαϊκιστική κριτική του στη σημερινή κυβέρνηση, πιθανότατα λόγω της κεντροαριστεράς στροφής του και της στρατηγικής συναίνεσης. Ο Νίκος Βούτσας, πρώην πρόεδρος της Βουλής (2015-2019) και νυν βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ, σχολίασε χαρακτηριστικά το αντιπολιτευτικό στυλ του κόμματός του πρόσφατα, λέγοντας: *«Είναι σωστό, έχουμε αποστασιοποιηθεί από τον λαϊκισμό των κραυγών και των καταγγελιών, που δεν είχε σταθερότητα, τεκμηρίωση και προγραμματικές προτεραιότητες. Αλλά αυτή η ωρίμανση του κόμματος ήταν ένα συλλογικό επίτευγμα όλων μας και είναι το σωστό...»*.

Εξάλλου, ο ΣΥΡΙΖΑ δεν μπορεί πλέον να πείσει, να κινητοποιήσει και να οδηγήσει τον λαό ενάντια στη δεξιά κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας, σε μια περίοδο έντονης κοινωνικής δυσαρέσκειας με τη διαχείριση της πανδημίας και της οικονομίας από την ελληνική κυβέρνηση και σε μια εποχή που λαϊκά αιτήματα για τη δημοκρατία, η δικαιοσύνη και η προστασία της εργασίας αναδύονται. Αυτή η αδυναμία αντανακλάται όχι μόνο στην εκλογική της απήχηση (η οποία μειώνεται σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις) αλλά κυρίως στην «εξαθλιωμένη σχέση» της με κοινωνικές ομάδες, κινήματα και οργανώσεις.

Παράγοντες που Επηρέασαν την Ιδεολογία των Πολιτών την Εν Λόγω Τετραετία

Το 2015, ο ΣΥΡΙΖΑ κλόνισε το πολιτικό κατεστημένο σε όλη την Ευρώπη, κερδίζοντας τις ελληνικές εθνικές εκλογές σε μια πλατφόρμα κατά της λιτότητας. Αυτές οι μέρες πλέον, φαίνονται μακρινή ανάμνηση για τον αρχηγό του κόμματος, Αλέξη Τσίπρα, ο οποίος δέχτηκε ένα σοβαρό πλήγμα στις ευρωπαϊκές, τοπικές και δημοτικές εκλογές φέτος και πρόκειται να χάσει τις επερχόμενες γενικές εκλογές της χώρας στις 7 Ιουλίου 2019.

Το μέγεθος της ήττας του ΣΥΡΙΖΑ ανάγκασε τον Τσίπρα να προκηρύξει πρόωρες εκλογές, το κόμμα τερμάτισε δεύτερο με διαφορά στις ευρωπαϊκές εκλογές έναντι της κεντροδεξιάς Νέας Δημοκρατίας και δεν κατάφερε να κερδίσει σε καμία περιφερειακή περιφέρεια τον Μάιο του 2019. Ο Τσίπρας έχασε παρά την ανακοίνωση των φορολογικών και συνταξιοδοτικών μέτρων, τα οποία θεώρησε ως μια προσπάθεια της τελευταίας στιγμής να αμβλυνθεί το περιθώριο ήττας που προέβλεπαν οι δημοσκοπήσεις – αυτό το γήπεδο τελικά απέτυχε να πείσει τους ψηφοφόρους.

Οι τακτικές που έχει επανειλημμένα χρησιμοποιήσει ο Τσίπρας, με παράδειγμα τη φράση «θα τους τελειώσουμε ή θα μας τελειώσουν» δεν απέδωσε, και η τότε συμφωνία για τη Βόρεια Μακεδονία συνέβαλε περαιτέρω στην απαξίωση του κόμματος. Συνολικά, είναι δίκαιο να πούμε ότι ο ΣΥΡΙΖΑ πλήρωσε το τίμημα της έλλειψης ευελιξίας για την προσαρμογή της νέας πολιτικής πραγματικότητας, με την προσέγγιση που χρησιμοποιήθηκε το 2015 να μην έχει πλέον απήχηση στους ψηφοφόρους.

Ο Αρχηγός της Νέας Δημοκρατίας, Κυριάκος Μητσοτάκης, προσπάθησε να οδηγήσει το κόμμα του σε μια πιο τεχνοκρατική κατεύθυνση, υποσχόμενος φορολογικές περικοπές και προσελκύοντας επενδύσεις – ενδεχομένως επωφελούμενος από την

αποφυγή κάποιων πιο ριζοσπαστικών δεξιών λαϊκιστικών τακτικών που έχουν βυθίσει τα κεντροδεξιά κόμματα σε κρίση σε όλη την Ευρώπη. Εν τω μεταξύ, το κεντροαριστερό ΚΙΝΑΛ (πρώην ΠΑΣΟΚ) ήρθε τρίτο στις ευρωεκλογές, αλλά έχασε το 0,3% των ψήφων του σε σύγκριση με το 2014, αποτυγχάνοντας προφανώς να κινητοποιήσει περισσότερους ψηφοφόρους και να κάνει τομή σε μια περίοδο απογοήτευσης από τον ΣΥΡΙΖΑ.

Η τότε επικεφαλής του ΚΙΝΑΛ, Φώφη Γεννηματά, φαίνεται να μετακινεί το κόμμα προς τα αριστερά για να ανακτήσει τους χαμένους ψηφοφόρους του ΣΥΡΙΖΑ, αφού αποφάσισε να μην τοποθετήσει τον πρώην υπουργό και στέλεχος του ΠΑΣΟΚ Ευάγγελο Βενιζέλο στην κορυφή της λίστας των υποψηφίων για την πανελλαδική λίστα του ΚΙΝΑΛ στο επερχόμενο εθνικές εκλογές. Ο ΣΥΡΙΖΑ εξακολουθεί να επικαλείται σε μεγάλο βαθμό αρχές που βρίσκονται σε κάποια απόσταση από την κεντροαριστερά και παραμένει ένα κίνημα υπό την ηγεσία του Τσίπρα, αλλά οι πολιτικές πραγματικότητες ενδέχεται να επιβάλλουν διαφορετική πορεία δράσης.

Ο επερχόμενος πρωθυπουργός της Νέας Δημοκρατίας, Κυριάκος Μητσοτάκης, έκανε τα πάντα για να ενώσει και να διαχειριστεί τις προσδοκίες. Οι υποστηρικτές του ήταν απλά ανακουφισμένοι που έδιωξαν τον Τσίπρα. Ο ίδιος ο Τσίπρας φαινόταν ανακουφισμένος, έχοντας καταφέρει να αντιστρέψει τις απώλειες του κόμματός του στις πρόσφατες ευρωεκλογές, για να κερδίσει το αξιосέβαστο 31,5% των ψήφων, που θα του επιτρέψει να παραμείνει ισχυρός δεύτερος πόλος στο σύστημα. Με 39,9% των ψήφων, η Νέα Δημοκρατία θα έχει 158 έδρες στο ελληνικό κοινοβούλιο, απόλυτη πλειοψηφία.

Τα μικρότερα κόμματα έχουν όλα ένα χαρούμενο πρόσωπο για τους δικούς τους εσωτερικούς λόγους, με εξαίρεση τη νεοναζιστική Χρυσή Αυγή, η οποία δεν κατάφερε να περάσει το όριο του 3% για την εκλογή βουλευτών. Έμοιαζε σαν η Ελλάδα να είχε επιτέλους επιτύχει αυτό που αναζητούσε απεγνωσμένα για μια μακρά δεκαετία μια αίσθηση κανονικότητας.

Ακριβώς πριν από δέκα χρόνια, το καλοκαίρι του 2009, άρχισαν να φαίνονται τα πρώτα σημάδια ότι η Ελλάδα αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα. Καθώς η εμπιστοσύνη των αγορών στα ελληνικά ομόλογα κατέρρευσε, η κυβέρνηση στράφηκε προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Μέσα σε λίγες εβδομάδες είχε εισέλθει σε μια δίνη βασανιστικών διαπραγματεύσεων, υπό όρους διάσωσης και σκληρών μέτρων λιτότητας που συνεχίστηκαν και συνεχίστηκαν. Σε κάποιο

βαθμό, αυτά συνεχίζονται ακόμη και, με διαφορετικές μορφές, αναμένεται να συνεχιστούν για μεγάλο μέρος του 21ου αιώνα.

Είναι δύσκολο να υπερεκτιμηθεί ο αντίκτυπος της κρίσης και της λιτότητας στην ελληνική κοινωνία. Πέρα από τις προφανείς επιπτώσεις – η ανεργία έφτασε στο 25%, εκατοντάδες χιλιάδες κυρίως νέοι και μορφωμένοι άνθρωποι εγκαταλείπουν τη χώρα για να αναζητήσουν εργασία στο εξωτερικό, συντάξεις και δημόσιες υπηρεσίες που αντιμετωπίζουν σοβαρές περικοπές– το πολιτικό σύστημα κλονίστηκε. Ένας από τους δύο βασικούς πυλώνες του συστήματος μετά το 1974, το κεντροαριστερό ΠΑΣΟΚ, κατέρρευσε. Ακροδεξιά κόμματα όπως η Χρυσή Αυγή και οι ξενοφοβικοί, ομοφοβικοί Ανεξάρτητοι Έλληνες – εισήλθαν στη Βουλή.

Η Πολιτική Θέση και Στάση του ΣΥΡΙΖΑ από το 2019 και έως Σήμερα

Στη σημερινή κατάσταση του κινήματος του ΣΥΡΙΖΑ, αλλά και για τη μαρξιστική διεθνή αριστερά, η επιλογή συμμετοχής σε μεγάλα κόμματα, η επιλογή του ενιαίου μετώπου σε πολιτικό επίπεδο, η επιλογή συστηματικής συνεργασίας με τμήματα ριζοσπαστικού ρεφορμισμού ή «κεντρισμού», είναι συχνά απαραίτητα. Συνδέεται με τον αμυντικό χαρακτήρα των αγώνων των εργαζομένων, με την υποχρέωση συγκέντρωσης ικανών δυνάμεων και μερικών νικών και συνδέεται με τα προβλήματα της «πολιτικής αναδιοργάνωσης» από όλα τα ρεύματα μιας ισχυρής Αριστεράς.

Η πολιτική του ενιαίου μετώπου, λαμβάνοντας υπόψη ιδιαίτερες κοινωνικές και πολιτικές διαμορφώσεις, παραμένει κριτήριο για τη διάκριση μεταξύ αποφασιστικής δράσης που επιδιώκει πραγματικά να αλλάξει την κατάσταση και απλών λεκτικών αναφορών στον μαρξισμό, στην «επανάσταση» κ.λπ. Η ίδρυση του ΣΥΡΙΖΑ είχε ως προϋπόθεση την απόρριψη της κεντροαριστερής στρατηγικής. Όμως η εξέλιξη του ΣΥΡΙΖΑ έδειξε ότι οι πολιτικές, ιδεολογικές και οργανωτικές αδυναμίες ενός ενιαίου εγχειρήματος της Αριστεράς προσφέρουν ευκαιρίες για την ανασύσταση της κεντροαριστεράς και μπορεί καταλήγουν σε ολοκληρωτικό σοσιαφιλελεύθερο εκφυλισμό, όπως στην περίπτωση του Τσίπρα.

Αυτό σημαίνει ότι οι δυνάμεις μιας μαρξιστικής και αντικαπιταλιστικής Αριστεράς, όταν (και πού) κάνουν την επιλογή να συμμετέχουν σε «ευρεία κόμματα», πρέπει να το κάνουν με συγκεκριμένο τρόπο, διατηρώντας την ιδεολογική και οργανωτική τους

αυτονομία και διατήρηση της ελευθερίας και της ικανότητάς τους να ασκούν κριτική και να αποστασιοποιούνται. Αφιερώνοντας χρόνο και ενέργεια για να σχηματίσει μια αριστερή πτέρυγα και δίνοντάς του ένα πρόγραμμα προσανατολισμένο στην ταξική πάλη. Όλα αυτά πρέπει να γίνουν δημόσια για να απευθυνθούν όλα τα μέλη του κομματικού συνασπισμού, αλλά και η πρωτοπορία των ακτιβιστών εκτός κόμματος.

Ο αγώνας της «περίοδος του ΣΥΡΙΖΑ» στην Ελλάδα δεν ήταν Σισύφειο έργο. Το σύνταγμα την εποχή της Αριστερής Πλατφόρμας και ο σχηματισμός άλλων «ριζοσπαστικών μαρξιστικών» αντιπολιτεύσεων εντός του Σύριζα (ένα τμήμα των «53», η νεολαία) έπαιξε σημαντικό ρόλο στο εσωτερικό του κόμματος στην αντίδραση ενάντια στον εκφυλισμό του. παίρνοντας την απαραίτητη και επιβεβαιωμένη απόσταση. Ωστόσο, η πολιτική αποτυχία της στις τελευταίες εκλογές ήταν πραγματική.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Καταλήγοντας στη παρούσα εργασία, θα λέγαμε πως σύμφωνα με το καταστατικό του, ο ΣΥΡΙΖΑ ως πολιτικό κόμμα, είναι δομημένος σε τρία επίπεδα, τα μεμονωμένα μέλη, τα σχετικά πολιτικά τμήματα και το εθνικό συνέδριο. Το συνέδριο, που συνέρχεται κάθε τρία χρόνια, είναι «το ανώτατο όργανο του κόμματος» (ΣΥΡΙΖΑ, 2013), καθώς ψηφίζει την προγραμματική και στρατηγική πορεία του κόμματος. Εκλέγει επίσης την Κεντρική Επιτροπή, η οποία είναι το ανώτατο πολιτικό όργανο του κόμματος και είναι αρμόδια για την εφαρμογή των αποφάσεων που λαμβάνονται στο συνέδριο. Η Κεντρική Επιτροπή συντονίζει επίσης διάφορα θεματικά τμήματα, συμπεριλαμβανομένου του Τμήματος Διεθνών Σχέσεων και Υποθέσεων Ειρήνης.

Έχοντας ιδρυθεί αρχικά ως συνασπισμός πολλών ομάδων διαφόρων αριστερών προσανατολισμών, ο ΣΥΡΙΖΑ ως κόμμα, είχε έναν συνομοσπονδιακό χαρακτήρα πριν γίνει ενιαίο πολιτικό κόμμα το 2013. Αυτό συνεπαγόταν μια «χαλαρή οργανωτική δομή» που απείχε πολύ μακριά από τις περισσότερες εκδοχές της μαζικής λενινιστικής έμπνευσης μοντέλο κόμματος, όπως ευνοείται από τις περισσότερες από τις δεκατρείς ομάδες που το απαρτίζουν (Σπουρδαλάκης, 2013). Μια τέτοια δομή φιλοξένησε την ιδεολογική ποικιλομορφία αυτών των ομάδων και, πράγματι, δημιούργησε μια κουλτούρα ανεκτικότητας μεταξύ των προηγουμένως ανταγωνιστικών αριστερών παραδόσεων (Σπουρδαλάκης, 2013).

Ωστόσο, ο πλουραλιστικός χαρακτήρας του ΣΥΡΙΖΑ είχε ορισμένα μειονεκτήματα, καθώς οι πολλές διαφορετικές φωνές εντός της οργάνωσης επηρέασαν τη συνοχή του κόμματος (Μοσχονάς, 2013). Αν και ο ΣΥΡΙΖΑ έγινε πιο ομοιογενής αφού μετατράπηκε σε ενιαίο κόμμα, επέτρεψε ωστόσο την ύπαρξη εσωτερικών τάσεων, που μερικές φορές οδήγησε σε «μια μπερδεμένη πολυφωνία» (Δουζίνας, 2017). Ωστόσο, η διάσπαση του 2015 των πιο ριζοσπαστικών στοιχείων από το κόμμα, τα περισσότερα από τα οποία ίδρυσαν το κόμμα Λαϊκή Ενότητα, κατέστησε αναμφισβήτητα τον ΣΥΡΙΖΑ ως ένα πιο ομοιογενές κόμμα από πριν, ιδιαίτερα στο ζήτημα της ΕΕ.

Ταυτόχρονα, ο ΣΥΡΙΖΑ ισχυριζόταν ότι ήταν ένα πιο δημοκρατικό και περιεκτικό κόμμα από τις παραδοσιακές οργανώσεις της ριζοσπαστικής Αριστεράς, μια αξίωση που κληρονόμησε ο ΣΥΝ, ο οποίος πάντα προσπαθούσε να αυτοπαρουσιαστεί ως «κόμμα των μελών του» (Τσακατικά & Ελευθερίου, 2013). Πράγματι, το καταστατικό του ΣΥΡΙΖΑ τονίζει ότι τα μέλη του αντιπροσωπεύουν το κοινωνικό θεμέλιο του κόμματος (ΣΥΡΙΖΑ, 2013). Ωστόσο, η συνεργασία των συστατικών ομάδων του ΣΥΡΙΖΑ παρέμεινε περιορισμένη στο επίπεδο των ηγεσιών τους, χωρίς γνήσια ένταξη των τοπικών παραρτημάτων (Τσακατικά & Ελευθερίου, 2013). Η υπεροχή της ηγεσίας αποτυπώθηκε και στην αυξημένη έμφαση, μετά το 2012, στην προσωπικότητα του αρχηγού, Αλέξη Τσίπρα (Τσακατικά, 2016).

Πράγματι, ο ΣΥΡΙΖΑ λέγεται ότι γίνεται ολοένα και περισσότερο από πάνω προς τα κάτω και συγκεντρώνεται από το 2013, μια διαδικασία που ενισχύθηκε μόνο μετά την εκλογική νίκη του 2015 (Κουβελάκης, 2016). Σύμφωνα με τον Στάθη Κουβελάκη, πρώην μέλος της ΚΕ του ΣΥΡΙΖΑ και της Αριστερής Πλατφόρμας, οι υψηλοί κύκλοι της κυβέρνησης και τα βασικά κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων απέκτησαν απόλυτη αυτονομία από το κόμμα (Κουβελάκης, 2016). Πράγματι, την εποχή της υπογραφής της συμφωνίας με την Τρόικα, η ηγεσία του κόμματος κατηγορήθηκε από τους επικριτές της Αριστεράς για «διαφυγή εσωτερικών δημοκρατικών διαδικασιών» (Παναγιωτάκης, 2015). Ωστόσο, είναι αρκετά ενδιαφέρον ότι μια τέτοια εξέλιξη δεν ήταν εντελώς πρωτόγνωρη, καθώς ο ΣΥΝ είχε αποσπαστεί ομοίως από τα μέλη του το 1989 όταν συμμετείχε στη βραχύβια κυβέρνηση Τζαννετάκη (Τσακατικά & Ελευθερίου, 2013).

Ωστόσο, ο ΣΥΡΙΖΑ προσπάθησε να ξεπεράσει αυτό το μειονέκτημα ιδρύοντας το 2007 το Δίκτυο Συνδικαλιστών ΣΥΡΙΖΑ, το οποίο είχε σκοπό να συντονίσει τα μέλη του κόμματος που δραστηριοποιούνταν στα συνδικάτα αλλά και να προσελκύσει νέα άτομα στις τάξεις του, ιδιαίτερα από τα νεότερα σωματεία. Αν και αυτή η πρωτοβουλία δεν κατάφερε να ενισχύσει σημαντικά την επιρροή του ΣΥΡΙΖΑ στο εργατικό κίνημα, κατάφερε να προσελκύσει συνδικαλιστές απογοητευμένους από το ΠΑΣΟΚ ή το ΚΚΕ (Τσακατικά & Ελευθερίου, 2013). Ωστόσο, από τότε που μπήκε στην κυβέρνηση και εφάρμοσε περαιτέρω μέτρα λιτότητας, η σχέση του ΣΥΡΙΖΑ με το εργατικό κίνημα είναι αναμφισβήτητα πιο αδύναμη από ποτέ όταν δεν είναι ανοιχτή αντιπαράθεση, ιδιαίτερα μετά το σχέδιο της κυβέρνησης να περιορίσει το δικαίωμα στη βιομηχανική δράση (Smith, 2018).

Η σχετικά αδύναμη θέση του στο συνδικαλιστικό κίνημα ενίσχυσε μόνο την προσπάθεια του ΣΥΡΙΖΑ να προσελκύσει τη νεολαία, εξ ου και ο σημαντικός ρόλος που διαδραμάτισε η οργάνωση νεολαίας του. Ακολουθώντας τη γενική πολιτική γραμμή του κόμματος, η Νεολαία του ΣΥΡΙΖΑ, διατηρεί πλήρη οργανωτική αυτονομία από το κόμμα» και «είναι υπεύθυνη για την ανάπτυξη της πολιτικής της σχέση με τα προβλήματα της νεολαίας» (ΣΥΡΙΖΑ, 2013). Το πιο σημαντικό, η νεολαία του ΣΥΡΙΖΑ, έχει μια ισχυρή διεθνιστική προοπτική, όπως και ο προκάτοχός του, η οργάνωση νεολαίας του ΣΥΝ (Τσακατικά & Ελευθερίου, 2013). Πιστεύουν ότι η διακρατική συνεργασία των αριστερών οργανώσεων νεολαίας είναι βασικό στοιχείο του αγώνα για μια νέα Ευρώπη σε εντελώς διαφορετική βάση (Νεολαία ΣΥΡΙΖΑ, 2016).

Ως κόμμα που στοχεύει επίσης αυτό που αποκαλεί «προοδευτική διάνοηση» (ΣΥΡΙΖΑ, 2013), ο ΣΥΡΙΖΑ έχει το δικό του πολιτικό ίδρυμα, το Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς (NPI). Ιδρύθηκε το 1997 ως το πολιτικό ίδρυμα του ΣΥΝ, οι διακηρυγμένοι στόχοι του NPI είναι η παροχή θεωρητικής και ιδεολογικής υποστήριξης στο πρόγραμμα της «ανανεωμένης, ριζοσπαστικής και οικολογικής Αριστεράς» και η ενίσχυση της πολιτικής αγωγής των στελεχών του ΣΥΡΙΖΑ (Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς, 2018). Το πιο σημαντικό, το ίδρυμα επιδιώκει να συνδεθεί με τα «πολύμορφα κοινωνικά κινήματα σε πολλές χώρες και τις συνοδευτικές νέες μορφές διεθνισμού» και να είναι μέρος του «διαλόγου που εκτυλίσσεται σε όλο τον κόσμο» (Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς, 2018).

Ταυτόχρονα, οι ευρωβουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ διαδραματίζουν βασικό ρόλο στην Προοδευτική Ομάδα στο ΕΚ, που ιδρύθηκε το 2017 μαζί με τους σοσιαλδημοκράτες και τους Πράσινους Ευρωβουλευτές με στόχο «να ενισχύσουν τις προοδευτικές φωνές στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο» (Progressive Caucus, 2018).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

Μαρής Γ., (2021). *Ευρωπαϊκή Πολιτική Οικονομία και Ελλάδα. Θεωρία και Εφαρμογές*. Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα.

Μαρής Γ., (2020). *Ο Νομιζόμενος Κόσμος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ασύμμετρη Ισχύς, Εθνική Κυριαρχία και Διαπραγματεύσεις κατά τη Διάρκεια της Οικονομικής Κρίσης στην Ευρωζώνη*. Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

BBC. 2016. “Bernie Sanders: 17 things the Democratic socialist believes.” January 21. <http://www.bbc.com/news/magazine-35364868>

Beramendi, Virginia, Andrew Ellis, Bruno Kaufman, Miriam Kornblith, Larry LeDuc, Paddy McGuire, Theo Schiller, Palle Svensson, eds. 2008. *Direct Democracy: The International IDEA Handbook*. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance.

Choros, Evgenia. 2016. “Greece and Portugal Form Front Against Austerity Policies.” *Greek Reporter*, April 11. <http://greece.greekreporter.com/2016/04/11/greece-and-portugal-form-front-against-austerity-policies/>.

Cognord. 2015. “If Syriza is the answer, then the question was wrong.” *The Brooklyn Rail*, March 5. <http://www.brooklynrail.org/2015/03/field-notes/if-syriza-is-the-answer-then-the-question-was-wrong>.

Crosland, Anthony. [1967] 2005. “The Future of Socialism.” In *Political Ideologies*, eds. Matthew Festenstein and Michael Kenny. Oxford: Oxford University Press, 246-250.

Fotopoulos, Takis. 2015. “Left mythology and neoliberal globalization: Syriza and Podemos.” *The International Journal of Inclusive Democracy*, 11(1-2): http://www.inclusivedemocracy.org/journal/vol11/vol11_no1_Left_mythology_and_neoliberal_globalization_Syriza_and_Podemos.html (April 10, 2016).

Geoghegan, Vincent. 2014. "Socialism." In *Political Ideologies: An Introduction*, eds. Vincent Geoghegan and Rick Wilford. Abingdon & New York: Routledge, 71-98.

Heywood, Andrew. 2007. *Political Ideologies: An Introduction*. Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.

Kathimerini. 2015. "Left-wing SYRIZA wins Greek election." September 20. <http://www.ekathimerini.com/201730/article/ekathimerini/news/left-wing-syriza-wins-greek-election> (April 30, 2016).

Kathimerini. 2016a. "Parliament approves 'parallel program' bill." February 22. <http://www.ekathimerini.com/206207/article/ekathimerini/news/parliament-approves-parallel-program-bill> (May 12, 2016).

Kathimerini. 2016b. "Polls puts ND far ahead of SYRIZA." April 15. <http://www.ekathimerini.com/207945/article/ekathimerini/news/polls-puts-nd-far-ahead-of-syriza> (May 12, 2016).

Katsourides, Y., (2016). *Radical Left Parties in Government. The Cases of SYRIZA and AKEL*, Palgrave Macmillan UK

Koutsokosta, Efi. 2015. "Exclusive: Tsipras promises meritocracy, transparency for Greece, urges Europe to put people first." Euronews, February 27. <http://www.euronews.com/2015/02/27/exclusive-tsipras-promises-meritocracy-transparency-for-greece-urges-europe-to-/>.

Panagiotidis, Stavros. 2016. "The Greek Government's Parallel Program." transform! (European network for alternative thinking and political dialogue), March 7. <http://www.transform-network.net/blog/blog-2016/news/detail/Blog/the-parallel-program-of-the-greek-government.html>.

Reuters. 2016. "Spain's Podemos considers election tie-up with rival." April 20. <http://www.reuters.com/article/us-spain-politics-idUSKCN0XH2FO>.

Smith, Jason E. 2015. "All Tomorrow's Parties." The Brooklyn Rail, November 5. <http://www.brooklynrail.org/2015/11/field-notes/all-tomorrows-parties> (May 12, 2016).

Stavrakakis, Yannis; Katsambekis, Giorgos. 2014. "Left-wing populism in the European periphery: the case of SYRIZA." *Journal of Political Ideologies*, 19(2): 119-142.

Steinhauser, Gabriele; Fairless, Tom. 2015. "Greece Requests Three-Year Bailout in First Step Toward Meeting Creditors' Demand." *The Wall Street Journal*, July 8. <http://www.wsj.com/articles/greek-prime-minister-pledges-concrete-proposals-to-bridge-creditor-impasse-1436348229>.

SYRIZA. 2013. "The political resolution of the 1st congress of SYRIZA." July. <http://www.syriza.gr/article/The-political-resolution-of-the-1st-congress-of-SYRIZA.html#.VxvBEsLTIU>.

SYRIZA. 2014. "The Thessaloniki Programme." September. <http://www.syriza.gr/article/SYRIZA---THE-THESSALONIKI-PROGRAMME.html#.VxvD9dSLTIU>.

SYRIZA. 2015a. "Alexis Tsipras speech at the nationwide SYRIZA conference." September 1. <http://www.syriza.gr/article/id/62211/Alexis-Tsipras-speech-at-the-nationwide-SYRIZA-conference-.html#.VxvFitSLTIW>.

SYRIZA. 2015b. "SYRIZA in brief." June. <http://www.syriza.gr/page/who-we-are.html#.VyTBaYsF6Uk>.

The Economist. 2015. "Syriza wins, again." September 21. <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2015/09/daily-chart-greece-s-election>.

Vasilopoulou, S., Halikiopoulou, D., (2015). Greek Politics: Economic Crisis or Crisis of Democracy? *World Affairs* 178(3), October 2015.

Vincent, Andrew. 2005. *Modern Political Ideologies*. Malden, Oxford, Carlton: Blackwell Publishing.

Wilkinson, Michael. 2015. "Jeremy Corbyn: Labour needs to learn from Greece's Syriza and the SNP." *The Telegraph*, July 24. <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/labour/11761242/Jeremy-Corbyn-Labour-needs-to-learn-from-Greeces-Syriza-and-the-SNP.html>.

Charalambous, G. (2011). All the shades of red: examining the radical left's Euroscepticism. *Contemporary Politics*, 17(3), 299-320.

Charalambous, G. (2013). *European integration and the communist dilemma. Communist party responses to Europe in Greece, Cyprus and Italy*. London, New York: Routledge.

Charalambous, G., & Lamprianou, I. (2016). The (non) particularities of West European radical left party supporters: comparing left party families. *European Political Science Review*, April 2016, 1-26.

Chatzistavrou, F. (2016). The politics of SYRIZA in Europe: From left-wing radicalism to post-left managerialism. CIDOB (Barcelona Centre for International Affairs). Retrieved from: http://www.cidob.org/en/articulos/monografias/grecia/the_politics_of_syriza_in_europe_from_left_wing_radicalism_to_post_left_managerialism.

Chrisafis, A. (2011, July 31). Greece debt crisis: The 'we won't pary' anti-austerity revolt. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/world/2011/jul/31/greece-debt-crisis-anti-austerity>

Eleftheriou, C. (2009, June). The 'uneasy symbiosis'. Factionalism and radical politics in Synaspismos. Paper presented at the 4th PhD Symposium of the LSE Hellenic Observatory. Retrieved from http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/pdf/4th_%20Symposium/PAPERS_PPS/POLITICAL%20PARTIES%20II/ELEFThERIOU.pdf

Eleftheriou, C. (2016). Greek radical left responses to the crisis: Three types of political mobilisation, one winner. In L. March & D. Keith (Eds.), *Europe's radical left: from marginality to mainstream?* (pp. 289-309). London: Rowman & Littlefield International.

Gemenis, K., & Dinas, E. (2010). Confrontation still? Examining parties' policy positions in Greece. *Comparative European Politics*, 18(1), 179-201.

Kioupkiolis A., & Katsambekis, G. (2018). Radical left populism from the margins to the mainstream: A comparison of Syriza and Podemos. In Ó. García Agustín, M. Briziarelli (Eds.), *Podemos and the new political cycle* (pp. 201-226). Basingstoke: Palgrave Macmillan, Cham.

KKE. (2014). Statement of the Central Committee of the KKE on the stance of the KKE in the EU parliament. Retrieved from <http://inter.kke.gr/en/articles/Statement-of-the-Central-Committee-of-the-KKE-on-the-stance-of-the-KKE-in-the-EU-parliament/>

Koltsida, D. (2019). The Greek Left before 2019 EU election. Retrieved from the Transform website: <https://www.transform-network.net/en/focus/overview/article/ep-2019-the-european-left-one-mouth-many-voices/the-greek-left-before-2019-eu-election/>

Michalopoulos, S. (2016, May 4). S&D: PASOK is ‘completely isolated’ in our group. Euractiv. Retrieved from <https://www.euractiv.com/section/elections/news/sd-pasok-is-completely-isolated-in-our-group/>

Michalopoulos, S. (2018a, November 8). Syriza in quest to unite progressive forces ahead of EU elections. Euractiv. Retrieved from: <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/hold-syriza-in-quest-to-unite-progressive-forces-ahead-of-eu-elections/>

Michalopoulos, S. (2018b, November 12). EU progressives sow seeds to ‘save’ Europe. Euractiv. Retrieved from: <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/eu-progressives-sow-seeds-to-walk-together-to-save-europe/>

Souvlis, G. (2016). The European Challenge: An interview with Josep Maria Antentas. Jacobin. Retrieved from: <https://www.jacobinmag.com/2016/08/podemos-european-union-syriza-catalan-independence/>

Spourdalakis, M., & Tassis, C. (2006). Party change in Greece and the vanguard role of PASOK. *South European Society & Politics*, 11(3-4), 497-512.

Spourdalakis, M. (2013). Left strategy in the Greek cauldron: Explaining SYRIZA’s success. *Socialist Register*, 49, 98-119.

Stavrakakis, Y., & Katsambekis, G. (2014). Left-wing populism in the European periphery: the case of SYRIZA. *Journal of Political Ideologies*, 19(2), 119-142.

SYRIZA. (2012). Electoral manifesto. Retrieved from <http://www.greanvillepost.com/2012/05/27/the-european-situation-syrizas-program>

SYRIZA. (2013). The statute of SYRIZA. Retrieved from <http://politike.al/wp-content/uploads/2016/03/Statuti-i-SYRIZA-ne-Greqi.pdf>

SYRIZA. (2014). The Thessaloniki Programme. Retrieved from <http://www.SYRIZA.gr/article/id/59907/SYRIZA---THE-THESSALONIKI-PROGRAMME.html#.WdTC8F tSxII>

SYRIZA. (2015a). Who we are. Retrieved from <https://www.syriza.gr/page/who-we-are.html> SYRIZA. (2015b). SYRIZA statement on Spanish Elections: Let's widen the road of hope! Retrieved from <https://www.syriza.gr/article/id/63625/SYRIZA-statement-on-Spanish-Elections.html>

SYRIZA. (2017). A social Europe is the proposal of progressive forces (Article on the 60th anniversary since the Rome Treaty). Retrieved from <https://www.syriza.gr/article/id/69048/SYRIZA-MEPs:-A-Social-Europe-is-the-proposal-of-progressive-forces.html>

SYRIZA European Parliament. (2015, January 22). GUE/NGL MEPs messages on the Greek elections & SYRIZA [Video file]. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=Vd-x7qZJ0vE>

Tsakatika, M., & Eleftheriou, C. (2013). The Radical Left's Turn towards Civil Society in Greece: One Strategy, Two Paths. *South European Society and Politics*, <http://dx.doi.org/10.1080/13608746.2012.757455>

Tsakatika, M., & Lisi, M. (2013). 'Zippin' up My Boots, Goin' Back to My Roots': Radical Left Parties in Southern Europe. *South European Society and Politics*, 18(1), 1-19.

Tsakatika, M. (2016). Syriza's electoral rise in Greece: protest, trust and the art of political manipulation. *South European Society and Politics*, 1-22. DOI: 10.1080/13608746.2016.1239671

Tsaliki, L. (2012, February). The Greek 'Indignados': The Aganaktismeni as a case study of the 'new repertoire of collective action'. Paper presented at the Transmediale Media Art Festival, Berlin. Retrieved from http://www2.media.uoa.gr/people/tsaliki/wp-content/uploads/2010/07/Tsaliki_The_Greek_Indignados.pdf

Tsatsanis, E., & Teperoglou, E. (2016). Realignment under stress: The July 2015 referendum and the September parliamentary election in Greece. *South European Society and Politics*. <http://dx.doi.org/10.1080/13608746.2016.1208906>

Tsebelis, G. (2015, June 2). Why Greece will cave – and how. *Foreign Affairs*. Retrieved from <https://www.foreignaffairs.com/articles/greece/2015-06-02/why-greece-will-cave-and-how>

Tsipras, A. (2013a). What SYRIZA will propose to Europe. *transform! European Journal for Alternative Thinking and Political Dialogue*, 13, pp. 41-48.

Tsipras, A. (2013b). SYRIZA London: Public talk by Alexis Tsipras. Retrieved from the SYRIZA website: <https://www.syriza.gr/article/id/54628/SYRIZA-London:-Public-talk-by-Alexis-Tsipras.html>

Tsipras, A. (2014). Alexis Tsipras' speech at the Die Linke Congress. Retrieved from <https://www.syriza.gr/article/Alexis-Tsipras%E2%80%99-speech-at-the-DIE-LINKE-Congress.html>

Tsipras, A. (2015a). Behind the compromise. *Jacobin Magazine*. Retrieved from <https://www.jacobinmag.com/2015/08/greece-memorandum-austerity-coup-tsipras-SYRIZA-interview/>

Tsipras, A. (2015b). Speech at the nationwide SYRIZA conference. Retrieved from the SYRIZA website: <https://www.syriza.gr/article/id/62211/Alexis-Tsipras-speech-at-the-nationwide-SYRIZA-conference-.html>

Berman Sheri (1998) *The Social Democratic Movement: Ideas and Politics in the Making of Interwar Europe* Cambridge: Harvard Univ. Press

Ban, Cornel 2012. 'Translating the IMF: Crisis, Aperture and the Fund's Teaching Institutes'. Paper prepared for the GR:EEN conference on International Economic Actors, Boston University, March 5-6, 2012.

Bauer, Michael and Becker, Stephan (2014). 'The Unexpected Winner of the crisis: The European Commission's Strengthened Role in Economic Governance', *Journal of European Integration*, 36: 3, 213-229

Blyth, Mark. 2013. *Austerity: The History of a Dangerous Idea*. New York and Oxford: Oxford University Press

Campbell, John L. and Ove K. Pedersen. 2014. *The National Origins of Political Regimes* Princeton: Princeton University Press.

Claessens, Stijn, Mody, Ashoka, and Vallee, Shahin (2012) "Paths to Eurobonds." Bruegel Working Paper 2012/10. Available at <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/733-paths-to-eurobonds/>

Dullien, S. and Guérot, U (2012) 'The Long Shadow of Ordo-Liberalism' *European Enderlein, Henrik et al. 2012. Completing the Euro – A road map towards fiscal union in Europe. Notre Europe Study No. 92*

Enderlein, Henrik, Guttenberg, Lucas and Spiess, Jann (2013) "Blueprint for a cyclical shock insurance in the Euro Area." *Notre Europe/Jacques Delors Institute Studies and Reports* (September). Available at: <http://www.eng.notre-europe.eu/011-16659-Blueprint-for-a-Cyclical-Shock-Insurance-in-the-euro-area.html>

Fourcade-Gourinchas, Marion and Babb, Sarah L. 2002. "The Rebirth of the Liberal Creed: Paths to Neoliberalism in Four Countries", *American Journal of Sociology* 108 (3): 533-79.

Kranke, Matthias and Lütz, Susanne (2010) "The European rescue of the Washington Consensus? IMF and EU lending to Eastern European Countries." *London School of Economics, European Institute, LEQS Paper No. 22, May*.

Krugman, Paul (2012), *End This Depression Now!* (New York and London: Norton) IMF (2013) *Greece: Ex Post Evaluation of Exceptional Access under the 2010 Stand-By Arrangement* IMF Country Report No. 13/156 (June). Washington D.C.: International Monetary Fund

MacKenzie, Daniel, Muniesa, Fabian, Siu, Lucia 2007. *Do Economists Make Markets? On the Performativity of Economics*. Princeton: Princeton University Press.

Maris, G. & Manoli, P. (2022) Greece, Germany and the Eurozone Crisis: Preferences, Strategies and Power Asymmetry, *German Politics*, DOI: [10.1080/09644008.2022.2026928](https://doi.org/10.1080/09644008.2022.2026928)

Maris, G., Sklias, P. & Maravegias, N. (2021) The political economy of the Greek economic crisis in 2020, *European Politics and Society*, <https://doi.org/10.1080/23745118.2021.1895552>

Maris, G., & Sklias, P. (2020) European Integration and Asymmetric Power: Dynamics and Change in the EMU. *European Politics and Society*. Vol. 21, Issue 5., pp. 634-649. <https://doi.org/10.1080/23745118.2019.1710998>

Maris, G., & Sklias, P., (2015). France, Germany and the New Framework for EMU Governance. *Journal of Contemporary European Studies*. Vol. 24, Issue 1., pp. 1-23. <https://doi.org/10.1080/14782804.2015.1056113>

Matthijs, Matthias (2016) 'Powerful Rules Governing the Euro: The Perverse Logic of German Ideas', *Journal of European Public Policy* 23: 3, 375-391.

Sacchi, Stefano (2015) "Conditionality by Other Means: EU Involvement in Italy's Structural Reforms in the Sovereign Debt Crisis," *Comparative European Politics* vol. 13, no. 1: 77-92.

Salines Marion, Gabriel Glöckler, and Zbigniew Truchlewski (2012). 'Existential Crisis, Incremental Response: The Eurozone's Dual Institutional Evolution 2007-2011', *Journal of European Public Policy*, 19:5, 665-681

Scharpf, Fritz W. 2012 "Legitimacy Intermediation in the Multilevel European Polity and Its Collapse in the Euro Crisis," MPIfG Discussion Paper 12/6, http://www.mpifg.de/pu/mpifg_dp/dp12-6.pdf.

Schmidt, Vivien A., 2008. 'Discursive Institutionalism: The Explanatory Power of Ideas and Discourse', *Annual Review of Political Science* 11: 303-26.

Schmidt, Vivien A. 2016. "The Roots of Neo-Liberal Resilience: Explaining Continuity and Change in Background Ideas in Europe's Political Economy," *British Journal of Politics and International Relations* (forthcoming).

Schmidt, Vivien A. n/a. "Reinterpreting the Rules 'by Stealth' in Times of Crisis: The European Central Bank and the European Commission," *West European Politics Symposium Issue 'Europe's Union in Crisis—Tested and Contested.'* (forthcoming)

Searle, John (1969) *Speech Acts* Cambridge: Cambridge University Press. Siem, Matthias and Schnyder, Gerhard (2012) "The Ordo-Liberal Variety of Neoliberalism" in Sue Konzermann and Marc Fovargue-Davies (eds.), *The Faces of Liberal Capitalism: Banking Systems in Crisis*, London: Routledge, 2012, pages 250- 268

Sklias, P., Plimakis, S., Maris, G., (2017). *Governance Innovation and Entrepreneurship in Greek Local Government: Towards the Limits of Europeanization? The Economies of Balkan and Eastern Europe Countries in the Changed World* (2016), Volume 2017.

Sklias, P., Roukhanas, S., and Maris, G., (2014). *Keynes and the Eurozone's Crisis: Towards a Fiscal Union?* *Procedia Economics and Finance*. Vol. 9, pp. 66-73

Stiglitz, Joseph (2010), *Freefall: Free Markets and the Sinking of the Global Economy* (London: Penguin)

Streeck, Wolfgang 1997 "German Capitalism: Does it Exist? Can it Survive?" *New Political Economy* 2 (2): 237-256

Verdun, Amy 2015 "A historical institutionalist explanation of the EU's responses to the euro area financial crisis," *Journal of European Public Policy* 22, 2: 219-237